

INSTITUCIONI I AVOKATIT TË POPULLIT
INSTITUCIJA OMBUDSMANA
OMBUDSPERSON INSTITUTION

GODIŠNJI IZVEŠTAJ NMPT 2019

Br. 3

2020

Republika e Kosovës • Republika Kosovo • Republic of Kosovo
Institucioni i Avokatit të Popullit • Institucija Ombudsmena • Ombudsperson Institution

GODIŠNJI IZVEŠTAJ NACIONALNOG MEHANIZMA ZA PREVENCIJU TORTURE

2019

Br. 3

Priština, 2020

Sadržaj

RečOmbudsmana.....	80
I. Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT).....	82
Metodologija poseta NMPT-a.....	83
Sastav NMPT-a tokom 2019. godine.....	84
Posete realizovane tokom 2019. godine.....	84
Izveštaji sa preporukama koji su objavljeni tokom 2019. godine.....	85
Saradnja posećenih institucija sa NMPT-om.....	86
II. Policija Kosova.....	87
Fizičko zlostavljanje.....	87
Proceduralne garancije protiv fizičkog zlostavljanja.....	90
Video i audio snimanja ispitivanja kao dodatna garancija protiv fizičkog zlostavljanja.....	91
Fizički uslovi posećenih policijskih stanica.....	91
III. Popravni i pritvorni centri.....	94
Fizičko zlostavljanje.....	94
Incidenti između zatvorenika.....	94
Uslovi smeštaja u popravnim i pritvorskim centrima.....	95
Hrana.....	99
Prenaseljenost.....	100
Režim.....	100
Kontakti sa spoljnim svetom.....	104
Prostorije u kojima zatvorenici primaju posete.....	105
Pitanje prevođenja na službenim jezicima u Pritvorskom centru u Mitrovici.....	106
Sekundarno zakonodavstvo za suzbijanje korupcije, koja je propisana ZIKS-om.....	106
Preporuke NMPT-a u vezi sa ZIKS-om.....	107
Prostorije u kojima žive zatvorenici prema važećem ZIKS-u.....	108

Žalbe protiv Panela za uslovno puštanje.....	109
Pomilovanje od Predsednika.....	109
Sastanak NMPT-a sa generalnim rukovodstvom KSK-a.....	110
Zdravstvena zaštita u popravnim i pritvorskim centrima.....	110
Osoblje, tretman i infrastruktura.....	110
Medicinski pregledi novoprimitljenih.....	113
Poverljivost zdravstvenih usluga.....	113
Osoblje popravnih i pritvorskih centara.....	114
Postupak podnošenja žalbi u popravnim i pritvorskim centrima.....	114
Pitanja vezana za bezbednost.....	115
Disciplinske mere.....	115
Stranci u popravnim i pritvorskim centrima.....	116
IV. Centar za azil.....	117
Besplatna pravna pomoć.....	117
V. Centar za pritvor stranaca.....	118
Tretman i uslovi smeštaja u CPS-u.....	118
Obaveštavanje o pravima i obavezama.....	118
Režim i kontakt sa spoljnim svetom.....	119
Preporuke NMPT-a i napredak organa u njihovom sprovođenju.....	120
VI. Poseta Međunarodnom aerodromu „Adem Jashari” u Prištini.....	121
Prostorija za zadržavanje na ulaznoj tački MAP-a.....	121
Informisanje o pravnom statusu i njihovim pravima.....	121
Praćenje operacija prinudnog povratka avionom.....	122
VII. Institucije za mentalno zdravlje.....	123
Institut forenzičke psihijatrije Kosova (IFPK).....	123
Domovi za integraciju u zajednici.....	125
Domovi sa bazom u zajednici (u daljem tekstu: DBZ).....	128
Dom za stare i osobe bez porodičnog staranja.....	131

VIII. Aktivnosti NMPT-a tokom 2019. godine.....	134
NMPT u elektronskim i štampanim medijima.....	136
Međunarodna saradnja.....	137
Obuke osoblja NMPT-a tokom 2019. godine.....	141

Reč Ombudsmana

Od vremena kada sam u dužnosti Ombudsmana Republike Kosova imam posebno zadovoljstvo da pred vama svake godine predstavljam godišnji izveštaj po redosledu Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture (NMPT). Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, koji je stupio na snagu 26. juna 2015. godine, predviđa da Ombudsman deluje kao Nacionalni mehanizam za sprečavanje torture i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih kažnjavanja i postupanja. NMPT je uspostavljen u skladu sa odredbama Opcionog protokola Konvencije protiv torture koji je deo pravnog i ustavnog sistema Republike Kosovo i ima premoć, u slučaju sukoba, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija.

Glavna svrha pomenutog Protokola je uspostavljanje sistema redovnih poseta, koje se preduzimaju od strane nezavisnih međunarodnih i nacionalnih tela, mestima gde se zadržavaju osobe lišene slobode, u cilju sprečavanja torture i drugih okrutnih, nečovečnih i ponižavajućih kažnjavanja i postupanja. Pored toga, ovaj protokol predviđa da NMPT treba da bude multidisciplinarna ekipa sastavljena od profesionalaca iz različitih oblasti, kao što su pravници, lekari, psiholozi, itd. Aktuelni sastav NMPT-a u potpunosti je u skladu sa odredbama Opcionog protokola uz Konvenciju protiv torture i Zakona o Ombudsmanu. Redovne i nenajavljene posete svim mestima gde se drže osobe lišene slobode, uključujući policijsko zadržavanje, pritvor, boravak u zdravstvenim institucijama, carinsko zadržavanje, zabranu emigracije i svako drugo mesto kada se sumnja da postoje kršenja ljudskih prava i sloboda, su dužnosti NMPT-a kako je utvrđeno u Zakonu o Ombudsmanu.

Tokom perioda o kome se izveštava, NMPT je obavio 86 poseta u mestima u kojima se drže lica lišene slobode, objavio 13 izveštaja sa preporukama i nadležnim organima Republike Kosovo dostavio je 75 preporuka sa ciljem poboljšanja stanja ljudskih prava za osobe lišene slobode. Zadovoljstvo mi je da Vas obavestim da nijedna preporuka NMPT-a nije odbijena od strane vlasti kojima su dostavljene preporuke, naprotiv, čak i tokom ovog perioda nastavljena je vrlo konstruktivna saradnja i vrlo konstruktivan dijalog sa svim nadležnim organima institucija u kojima se nalaze lica lišene slobode. Ovaj izveštaj, takođe odražava izazove i napredak nadležnih institucija Republike Kosova u poštovanju osnovnih prava lica lišenih slobode.

I tokom ovog perioda, NMPT je nastavio svoju međunarodnu saradnju, učestvovanjem na sastancima organizovanim u okviru mreže NMPT-a za Jugoistočnu Evropu, i u Radnoj grupi za azil i migracije u okviru

Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI). Takođe, rad NMPT-a u 2019. godini praćen je različitim uspesima. Jedan od ovih uspeha je završna konferencija projekta Saveta Evrope u izgradnji kapaciteta NMPT koja je organizovana od strane Saveta Evrope i NMPT, u aprilu 2019. godine. Završna konferencija je bila počašćena prisustvom Predsednika Evropskog komiteta za sprečavanje torture, g. Mikola Gnatovsky, Njegove ekscelencije ambasadora Švajcarske u Republici Kosovo Jean-Hubert Lebet, predstavnika Ambasade Kraljevine Norveške, predstavnika Kancelarije Saveta Evrope u Prištini, predstavnika institucija Republike Kosovo i raznih lokalnih i međunarodnih organizacija.

Ovom prilikom, na osnovu procene stručnjaka, projekat jačanja kapaciteta za nadgledanje NMPT-a završen je zaključkom zvaničnika Saveta Evrope da je NMPT, između ostalog, najbolji preventivni mehanizam povreda ljudskih prava u Republici Kosova, NMPT Republike Kosova je lider na Zapadnom Balkanu. Potpisivanje Memoranduma o razumevanju sa Švajcarskom nacionalnom komisijom za sprečavanje mučenja za zajedničko nadgledanje operacija prinudnog povratka državljana Republike Kosova preko avio-kompanija, takođe predstavlja značajno postignuće za NMPT i Instituciju Ombudsmana. Ovom prilikom, bilo mi je zadovoljstvo da zajedno sa Njegovom Ekscelencijom, ambasadorom Švajcarske u Republici Kosovo potpišemo gore navedeni Memorandum.

Ovom prilikom, takođe želim da se zahvalim svim nadležnim institucijama Republike Kosova, međunarodnim organizacijama, Savetu Evrope, IPA Projektu za osnaživanje Ombudsmana, ali i lokalnim nevladinim organizacijama, sa kojima smo imali plodnu saradnju, tokom ovog perioda.

Hilmi Jashari

Ombudsman

I. Nacionalni mehanizam za prevenciju torture (NMPT)

Republika Kosovo nije potpisnica Konvencije Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih surovih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja, i Opcionog protokola ove Konvencije, budući da ona još uvek nije članica Ujedinjenih nacija. Međutim, član 22. Ustava Republike Kosovo propisuje da se ljudska prava i slobode garantovana međunarodnim sporazumima i instrumentima garantuju i Ustavom Republike Kosovo. Ovi međunarodni sporazumi i instrumenti se u Republici Kosovo primenjuju direktno i imaju prioritet, u slučaju sukoba, u odnosu na odredbe zakona i drugih akata javnih institucija. Jedna od konvencija uključenih u ovaj član je Konvencija Ujedinjenih nacija protiv torture i drugih surovih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja, koja je usvojena 10. decembra 1984. godine i stupila na snagu 26. juna 1987. godine.¹

Dana 18. decembra 2002. godine, Generalna skupština Ujedinjenih nacija je, na pedeset sedmoj (57) sednici Rezolucijom A/RES/57/199, usvojila Opcioni protokol Konvencije protiv torture i drugih surovih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja. Ovaj Protokol je stupio na snagu 22. juna 2006. godine.² Osnovni cilj dotičnog protokola je uspostavljanje sistema redovnih poseta, koje će realizovati nezavisna međunarodna i domaća tela, mestima gde se drže lica lišene slobode, u cilju prevencije torture i drugih surovih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja.³

Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, koji je stupio na snagu 26. juna 2015. godine, u članu 17. stav 1. propisuje da Ombudsman deluje kao Nacionalni mehanizam za prevenciju torture i drugih surovih, nečovečnih i ponižavajućih postupaka i kažnjavanja (u daljem tekstu NMPT).⁴

Redovne i nenajavljene posete svim mestima u kojima se drže lica lišene slobode, uključujući policijsko zadržavanje, pritvor, boravak u zdravstvenim ustanovama, carinsko zadržavanje, zadržavanje u emigracionim centrima i bilo kojim drugim mestima kada postoji sumnja da ima kršenja prava i sloboda, predstavljaju dužnosti NMPT-a propisane Zakonom.⁵

Zakon o Ombudsmanu propisuje da tokom obavljanja funkcije kao NMPT, Ombudsman i njegovi predstavnici imaju pravo na pristup informacijama

1 Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava, na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cat.aspx>.

2 Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava, na: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/opcat.aspx>.

3 Član 1. Opcionog protokola Konvencije protiv torture.

4 Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 17. stav 2.2.

5 Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 17. stav 2.

o zdravstvenom stanju lica lišenih slobode, uključujući i pristup njihovim zdravstvenim kartonima, uz njihovu saglasnost, kao i ličnim podacima tih lica.⁶ NMPT je zvanično uspostavljen odlukom Ombudsmana, 16. januara 2016. godine.

Metodologija poseta NMPT-a

Metodologija poseta NMPT-a sastoji se od: posmatranja, dokumentovanja i intervjuisanja lica lišene slobode, službenika korektivne službe i policijskih službenika, kao i medicinskog osoblja. Ova metodologija podrazumeva pripremanje posete, utvrđivanje vrste posete, postupke koje treba sprovoditi dolaskom u instituciji koja se posećuje, razgovor sa rukovodiocem institucije, podela u grupe itd. Član 17. Zakona o Ombudsmanu propisuje da NMPT realizuje nenajavljene posete mestima u kojima se drže lica lišena slobode.

Početni razgovor sa rukovodiocem institucije koja se posećuje podrazumeva predstavljanje mandata NMPT-a na efikasan i profesionalan način, predstavljanje članova tima za praćenje, predstavljanje cilja posete itd.

Zatim počinju intervjui sa licima lišena slobode, sa službenicima korektivne institucije i medicinskim osobljem. Tim za praćenje uverava zatvorenike da će razgovor biti poverljiv i odvija se bez prisustva službenika institucije koja se posećuje. Pre završnog sastanka sa direktorom institucije, NMPT organizuje sastanak između tima za praćenje u cilju dogovora o temama koje će biti raspravljane sa direktorom.

Takođe, tim za praćenje posećuje zdravstvenu jedinicu svakog korektivnog ili pritvornog centra, u cilju provere da li su zatvorenicima obezbeđene zdravstvene usluge, koje su propisane važećim zakonodavstvom u Republici Kosovo i međunarodnim standardima za prava zatvorenika.

Završni razgovor sa rukovodiocem institucije se usredsređuje na najznačajnije probleme, kao što su: odnosi između osoblja i zatvorenika, incidenti između zatvorenika, uslovi smeštaja, neadekvatna zdravstvena zaštita, nepoštovanje proceduralnih garancija (pristup advokatu, pravo na zdravstvene usluge, kontakti sa porodicom, itd). Tokom završnog razgovora sa direktorom, tim za praćenje koristi konstruktivan jezik i poštuje rad službenika institucije.

⁶ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 17. stav 4.

Sastav NMPT-a tokom 2019. godine

Sadašnji sastav NMPT-a je multidisciplinarni i u skladu sa odredbama Zakona br. 05/L-019 o Ombudsmanu, koji propisuje da u okviru NMPT-a treba da ima osoblja različitih profesija, uključujući pravnike, lekare, psihologe i socijalne radnike sa iskustvom u ovoj oblasti. Sadašnji sastav NMPT-a je sledeći:

1. Zamenica Ombudsmana, odgovorna za NMPT
2. Direktorka NMPT-a
3. Viši pravni savetnik za prevenciju torture
4. Pravna savetnica za prevenciju torture
5. Savetnica- lekarka
6. Savetnica-psiholog
7. Savetnica-socijalna radnica

Posete realizovane tokom 2019. godine

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je realizovao 86 poseta (opšte posete, Ad-Hoc i naknadne posete) u sledećim institucijama:

1. Popravni centar u Dubravi (u daljem tekstu, PCD)
2. Zatvor visoke bezbednosti (u daljem tekstu, ZVB),
3. Popravni centar za žene i maloletnike u Lipljanu (u daljem tekstu PCŽML),
4. Vaspitno-popravni centar u Lipljanu (u daljem tekstu VPCL),
5. Popravni centar u Smrekovnici (u daljem tekstu PCS),
6. Pritvorski centar u Gnjilanu (u daljem tekstu PCG),
7. Pritvorski centar u Peći,
8. Pritvorski centar u Prizrenu,
9. Pritvorski centar u Lipljanu (u daljem tekstu PCL),
10. Pritvorski centar u Prištini,
11. Centar za pritvor stranaca (u daljem tekstu CPS),
12. Centar za azil (u daljem tekstu CA),

13. Granični prelaz Međunarodni aerodrom „Adem Jashari“ u Prištini,
14. Regionalni pritvorski centar u Prištini
15. Policijske stanice u: Đakovici, Štimlju, Orahovcu, Vučitrnu, Dečanima, Peći, Graničnom prelazu „Vrbnica“, Podujevu, Regionalnoj graničnoj direkciji „Sever“ Lužane, Lipljanu.
16. Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih bolesnika u Štimlju (u dajem tekstu CIRHPB).
17. Institut forenzičke psihijatrije Kosova (u daljem tekstu IFPK).
18. Odeljenje psihijatrijske intenzivne nege u okviru Klinike za psihijatriju Univerzitetskog kliničkog centra Kosova (u daljem tekstu OPIN).
19. Dom dece sa ograničenim mentalnim sposobnostima (u daljem tekstu DDOMS).
20. Specijalni institut Štimlje (u daljem tekstu SIŠ).
21. Dom za stare i za osobe bez porodičnog staranja u Prištini (u daljem tekstu DSOPS).
22. Domovi za integraciju u zajednici (u daljem tekstu DIZ).
23. Domovi sa bazom u zajednici sa osobe sa ograničenim mentalnim sposobnostima (u daljem tekstu DBZ).
24. Centri za metalno zdravlje (u daljem tekstu CMZ), u Uroševcu, Prizrenu, Mitrovici i Prištini.

Izveštaji sa preporukama koji su objavljeni tokom 2019. godine⁷

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je objavio izveštaje sa preporukama o poseti CPS-u, DDOMS-u, graničnom prelazu Međunarodni aerodrom „Adem Jashari“ u Prištini, PCS-u, PCM-u, PCŽML-u, PCD-u, PCP-u, PCL-u, VPCL-u, Pritvorskom centru u Prištini, Pritvorskom centru u Peći i ZVB-u. Isto tako, tokom izveštajnog perioda, NPT je objavio pisma sa preporukama za posetu Pritvornom centru u Peći, PCG-u, PCD-u i posetama policijskim stanicama u Peći, Dečanima, Đakovici, Kosovu Polju, Orahovcu, Štimlju, Vučitrnu, Graničnom prelazu „Vrbnica“, Lipljanu

⁷ Sve izveštaje sa preporukama o posetama NMPT-a, koji su objavljeni u 2019. godini na albanskom, srpskom i engleskom jeziku, možete ih naći na: <https://www.oik-rks.org/sr/nacionalni-mehanizam-za-sprecavanje-torture-nmst/izvestaji-nmst/>.

i Regionalnom pritvornom centru u Prištini.⁸ Putem ovih izveštaja sa preporukama i pisma sa preporukama, NMPT je dostavio nadležnim organima 17 preporuka, 5 preporuka su sprovedene delimično, ostale čekaju na sprovođenje. Tokom izveštajnog perioda nijedna preporuka NMPT-a nije odbijena od strane nadležnih organa.

Saradnja posećenih institucija sa NMPT-om

Tokom poseta NMPT-a institucijama u kojima se drže lica lišena slobode, službenici posećenih institucija su pružali timu za praćenje punu saradnju i neposredan pristup. Tim je bez odlaganja imao pristup svim posećenim prostorijama. Timu su obezbeđene sve neophodne informacije za obavljanje dužnosti i omogućeni razgovori sa uhapšenim, pritvorenim i osuđenim licima, bez prisustva korektivnih službenika, policijskih službenika, medicinskog osoblja i osoblja psihijatrijskih i institucija socijalne zaštite.

⁸ Sve izveštaje sa preporukama i pisma sa preporukama NMPT-a, koji su dostavljeni nadležnim organima tokom 2019. godine možete naći na sledećem linku: <https://www.oik-rks.org/sr/nacionalni-mehanizam-za-sprecanje-torture-nmst/izvestaji-nmst/>.

II. Policija Kosova

Fizičko zlostavljanje

Tokom poseta mestima lišavanja slobode, NMPT nije primio žalbe od uhapšenih lica i od onih koji su bili na zadržavanje za vreme posete, za fizičko zlostavljanje ili nepoštovanje osnovnih prava koja su zagarantovana licima koja su lišene slobode Ustavom Republike Kosova, Zakonom br. 04/L-076 o policiji, Zakonikom o krivičnom postupku i međunarodnim standardima za zaštitu osnovnih prava lica lišena slobode.

NMPT je tokom poseta popravnim i pritvornim centrima, tokom razgovora za zatvorenima, zainteresovao se o njihovom tretmanu od strane Policije Kosova i o poštovanju njihovih osnovnih prava od trenutka hapšenja. Većina intervjuisanih su tvrdili da su tretirani korektno od strane Policije Kosova i da su njihova osnovna prava poštovana, osim u nekim slučajevima.

NMPT je tokom poseta popravnim i pritvornim centrima, primio navode nekoliko pritvorenika da su fizičko zlostavljani od strane Policije Kosova tokom perioda kada su uhapšeni i bili na zadržavanje. Većina navoda se odnose na trenutak hapšenja od strane policije i perioda ispitivanja od strane policijskih istražitelja.

NMPT je u takvim slučajevima analizirao relevantnu medicinsku dokumentaciju koja se izrađuje prilikom prijema zatvorenika u pritvornim centrima i popravnim centrima. U nekoliko slučajeva, NMPT je uočio da se u njihovim zdravstvenim kartonima evidentirane telesne povrede.

Štaviše, tokom posete PCD-u, NMPT je primio navode zatvorenika E. Xh⁹, koji je tvrdio da je bio fizički zlostavljen od strane službenika Policije Kosova, za vreme hapšenja i kada je odveden u policijskoj stanici gde je ispitivan. NMPT je uočio znakove telesnih povreda kod zatvorenika (hematom oka, tragovi udaraca na različitim delovima leđa), koji su snimljeni fotoaparatom. NMPT je nakon razmatranja prikupljenih podataka, uključujući i analizu zdravstvenog kartona zatvorenika, ovo pitanje je prosledio Policijskom inspektoratu Kosova (u daljem tekstu *PIK*) na dalju istragu.

Dana 11. novembra 2019. godine, PIK je obavestio NMPT da je pitanje istražilo relevantno odeljenje PIK-a, i s obzirom da nisu pronađeni elementi krivičnog dela, prosleđeno je na dalje procesiranje Direkciji za

⁹ Slučaj je evidentiran u Instituciji Ombudsmana Ž. br. 169/2019, nakon istrage od strane PIK-a, prosleđen je Direkciji za profesionalne standarde Policije Kosova, na dalju istragu.

profesionalne standarde u okviru Policije Kosova za istragu da li je u ovom slučaju bilo disciplinskih prekršaja od strane policijskih službenika. NMPT će nastaviti da prati ovaj slučaj do konačne odluke nadležnih organa.

Isto tako, tokom posete PCD-u, NMPT je primio navode zatvorenika F. S¹⁰ za fizičko zlostavljanje od strane policijskih službenika u trenutku hapšenja. Nakon analiziranja navoda ovog zatvorenika i analiziranja medicinske dokumentacije, NMPT je preporučio PIK-u dalju istragu na osnovu mandata kojeg ima PIK. Dana 27. novembra 2019. nakon zahteva NMPT-a, PIK je obavestio NMPT da je istražio slučaj i s obzirom da nije pronašao elemente krivičnog dela, pitanje je prosledio Direkciji za profesionalne standarde, na dalju istragu eventualnih disciplinskih prekršaja.

Tokom izveštajnog perioda, elektronski mediji u Republici Kosovo su objavili video snimak u kojem se vide kadrovi uhapšenog građanina koji se fizički zlostavlja i prema njim se postupa na ponižavajući i degradirajući način od strane policijskih službenika u Policijskoj stanici u Đakovici. Zbog dotičnog slučaja, dana 19. novembra 2018. godine, predstavnica Ombudsmana je posetila Pritvorni centar u Peći i primila žalbu od strane građanina koji se vidi u objavljenom snimku. S obzirom da su kod žalioca uočeni znaci telesnih povreda, nakon analiziranja medicinske dokumentacije i izjave žalioca, NMPT je 30. novembra 2018. službenim dopisom zahtevao od PIK-a da istražuje ovo pitanje u skladu sa mandatom kojeg ima. Dana 19. decembra 2018. godine, PIK je obavestio NMPT da je počeo sa preliminarnom istragom u vezi sa navodima žalioca.

Dana 10. novembra 2019. godine, PIK je obavestio NMPT kao u nastavku: *„U skladu sa Zakonom o PIK-u, kao deo istražnog postupka Policijski inspektorat Kosova je preporučio Policiji Kosova suspenziju šest policijskih službenika Policijske stanice u Đakovici (jedan major, jedan kapetan, jedan vodnik i tri policijska službenika) do okončanja krivične istrage. Ovi video snimci (od kojih su neki već objavljeni u medijima) su analizirani od strane istražitelja PIK-a i u konsultacijama sa nadležnim tužiocem nakon preduzimanja mnogih istražnih postupaka, dana 9. septembra 2019. PIK je dostavio krivičnu prijavu u nadležnom tužilaštvu u vezi sa ovim slučajem pod sumnjom da su policijski službenici počinili krivično delo „Zlostavljanje tokom vršenja dužnosti ili javnih ovlašćenja“ nekoliko od njih u saučesništvu dok jedan od njih krivično delo „Zloupotreba službene dužnosti ili javnih ovlašćenja“.*

10 Slučaj je evidentiran u Instituciji Ombudsmana Ž. br. 388/2019, koji je nakon istrage od strane PIK-a, prosleđen Direkciji za profesionalne standarde na dalju istragu za eventualne disciplinske prekršaje.

Dalje je PIK obavestio NMPT da: „U skladu sa Zakonom o PIK-u, nakon podnošenja krivične prijave, PIK je ocenio da isti ometaju istražni postupak i preporučio je Policiji Kosova prekid mere suspenzije za ovih šest policijskih službenika (jedan major, jedan kapetan, jedan vodnik i tri policijska službenika)“.

NMPT visoko ocenjuje posvećenost PIK-a da ispunjava svoj zakonski mandat, ne samo u ovom slučaju nego i u drugim preporučenim slučajevima od strane NMPT-a za dalju istragu. Međutim, NMPT smatra da preporuka PIK-a za vraćanje ovih službenika na dužnost nije ispravan postupak i da nastavak vršenja službene dužnosti od strane ovih službenika bez okončanja postupaka koji su pokrenuti od strane nadležnih organa, šteti ugledu Policije Kosova i stvara negativan utisak kod građana.

NMPT je uočio da CPT u izveštaju o poseti Srbiji u 2015. godini¹¹, u stavu 38. izveštaja, u vezi sa policijskim službenicima pod istragom¹², između ostalog, naglašava: „Stav CPT-a za policijske službenike pod krivičnom istragom, za bilo koji navedeni akt fizičkog zlostavljanja, treba da kao minimalnu meru, dok je slučaj još uvek u toku, budu imenovani na dužnostima koji ih ne uključuju u neposredan kontakt sa javnošću i osobama u pritvoru“.

Tokom izveštajnog perioda, Institucija Ombudsmana (IO) je pokrenuo 2 slučaja po službenoj dužnosti (*Ex Officio*)¹³ a takođe je pokrenuo 15 slučajeva za dalju istragu na osnovu žalbi koje su primljene od strane građana Republike Kosovo, protiv Policije Kosovo, pod sumnjom da su policijski službenici vršili fizičko zlostavljanje, prekomernu upotrebu sile ili prekoračenje zakonskih ovlašćenja tokom hapšenja. Nakon preliminarnog analiziranja, u 4 slučaja, PIK-u je preporučeno da sprovodi dalje istrage u vezi sa navodima građana i da IO obaveštava o ishodu istraga.

Generalno, NMPT je na osnovu realizovanih poseta tokom ove godine i ranijih poseta, razmatranju primljenih žalbi, kao i na osnovu istraga po službenoj dužnosti, ocenjuje da nema sistematskog ili rasprostranjenog fizičkog zlostavljanja od strane Policije Kosova, već se radi o izolovanim slučajevima.

11 Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/1680697c94>

12 Prema izveštaju CPT-a, službenik koji je bio pod krivičnom istragom za fizičko zlostavljanje, još uvek je bio u službi.

13 *Ex Officio* 784/2019, IO protiv Policije Kosova. *Ex Officio* 773/2019 IO protiv Policije Kosova. U vezi sa slučajem *Ex Officio* 773/2019, 12. decembra 2019. godine, PIK je obavestio Ombudsmana da nakon preliminarne istrage, pitanje je prosledio Direkciji za profesionalne standarde na dalju istragu disciplinskih prekršaja. Dok, u slučaju 784/2019, PIK je nakon preliminarne istrage, preporučio Policiji Kosova suspenziju uključenih službenika. Ova preporuka je sprovedena 9. oktobra 2019. godine. Dana 8. novembra 2019. PIK je protiv ovih službenika podneo krivičnu prijavu u Osnovnom tužilaštvu u Uroševcu.

Proceduralne garancije protiv fizičkog zlostavljanja

Evropski komitet za prevenciju mučenja (u daljem tekstu *CPT*) je u svom drugom opštem izveštaju, objavljenom 1992. godine, naglasio značaj tri osnovnih prava lica koja su uhapšena od strane policije, i to: pravo da obavesti treće lice po svom izboru da ga je uhapsila policija (član porodice, prijatelj, konzulat), pravo da ima advokata, pravo da ga pregleda lekar po njegovoj želji (pored lekarskog pregleda od strane lekara koga su pozvali organi policije).¹⁴ Prema *CPT*-u, ova prava su osnovna garancija protiv fizičkog zlostavljanja i treba da se sprovede od prvog trenutka lišavanja slobode, bez obzira kako je ustanovljeno u okviru pravnog sistema zemlje.

CPT dalje naglašava da ova prava treba da se sprovede ne samo u slučaju zadržanih lica, već i u drugim slučajevima kada su građani dužni da ostanu u policiji ili sa policijom iz drugih razloga (na primer: u cilju identifikacije).

Osnovna prava lica koja su uhapšena i koja su u zadržavanje od strane policijskih organa propisana su i Ustavom Republike Kosovo, Zakonikom o krivičnom postupku i Zakonom o policiji.¹⁵

Domaće zakonodavstvo u vezi sa ovim pravima ostaje neizmenjeno. Član 13. Zakonika o krivičnom postupku propisuje: „*Svakom licu lišenom slobode se saopštava na jeziku koji razume pravo na pravnu pomoć po svom izboru, pravo da o svom hapšenju obavesti članove porodice ili bilo koja druga odgovarajuća lica po njegovom izboru i da se ova prava primenjuju tokom čitavog vremena lišavanja slobode.*”¹⁶

Što se tiče obaveštenja o hapšenju, član 168. Zakonika o krivičnom postupku, dalje propisuje da uhapšeno lice ima pravo da obavesti: člana porodice ili drugo odgovarajuće lice prema svom izboru, o hapšenju i o mestu gde je pritvoreno odmah nakon hapšenja; obaveštenje člana porodice ili drugih odgovarajućih lica o hapšenju može da bude odloženo najviše 24 sata kada državni tužilac ocenjuje da je odlaganje potrebno zbog izuzetnih potreba za ispitivanje slučaja. Ovo odlaganje se ne primenjuje u slučajevima maloletnih osoba.¹⁷

Prema Zakonu br. 04/L-076 o policiji,¹⁸ pravo da se o hapšenju obavesti porodica ili drugo lice takođe važi i za lica koja su u „*privremenom zadržavanju*” radi identifikacije ili zbog njihove zaštite i zaštite drugih.

¹⁴ Vidi: <https://rm.coe.int/16806cea2f/>

¹⁵ Ustav Republike Kosovo, član 29. i 30. Krivični zakonik Republike Kosovo, član 13. Zakon br. 04/L-076 o Policiji Kosova.

¹⁶ Vidi takođe član 29. i 30. Ustava.

¹⁷ Zakonik o krivičnom postupku Kosova, član 168. stavovi 1. 2. 3. 4.

¹⁸ Zakon o policiji, član 20.

Video i audio snimanja ispitivanja kao dodatna garancija protiv fizičkog zlostavljanja

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je obavešten od strane Policije Kosova da je tražila od pojedinih policijskih stanica da odrede prostorije za ispitivanje u kojima se očekuje da se instalira video i audio oprema za snimanje ispitivanja uhapšenih lica. NMPT je dana 22. novembra 2019. putem službene elektronske pošte tražio od Policije Kosova da bude obavešten o napretku u realizaciji ovog projekta.

Dana 2. decembra 2019. godine, Policija Kosova je putem elektronske pošte upoznala NMPT da su: *„svi regioni identifikovali kancelarije za ispitivanje u kojima treba postaviti kamere za video/audio nadzor, i takođe su prosledili zahtev DIKT-GU – Jedinica za kamere je planirala naredni projekat da ove kancelarije opremi kamerama za video/audio nadzor, takođe DIKT je u procesu pripreme tehničkih specifikacija i da su planirali da u srednjoročnom vremenskom periodu instaliraju kamere za video/audio nadzor u oko 30 kancelarija za ispitivanje u svim regionima“*

NMPT je uočio da CPT smatra da elektronsko video i/ili audio snimanje policijskih ispitivanja predstavlja važnu garanciju protiv zlostavljanja uhapšenih lica i zaštitu policijskih službenika od lažnih optužbi o fizičkom zlostavljanju.¹⁹

NMPT je tokom poseta utvrdio da Policija Kosova poštuje tri osnovna prava uhapšenih lica. Policija Kosova ima standardne obrasce preko kojih se uhapšeni obaveštavaju o svojim pravima i koji svojim potpisom potvrđuju da su obavešteni o ovim pravima. NMPT je takođe uočio da Policija Kosova uglavnom vodi dovoljnu evidenciju i dokumentaciju za svaki događaj u vezi sa licima u policijskom zadržavanju. Ovi standardni obrasci su sastavljeni na albanskom, srpskom i engleskom jeziku.

Pored toga, NMPT je uočio da su u svakoj ćeliji u kojoj se drže zadržavana lica postavljene informacije o njihovim pravima na albanskom, srpskom i engleskom jeziku. Tokom poseta i intervjuisanja uhapšenih lica, NMPT nije primio žalbe u vezi sa poštovanjem ovih prava.

Fizički uslovi posećenih policijskih stanica

Što se tiče fizičkih uslova u mestima gde se drže lica lišena slobode, NMPT je uočio da većina posećenih policijskih stanica ispunjavaju neophodne

¹⁹ Evropski komitet za prevenciju mučenja, odlomak iz 12. opšteg izveštaja, stav 36. Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/16806cd1ed/>

uslove za smeštaj uhapšenih lica. Međutim, NMPT je uočio da su neophodna renoviranja u policijskoj stanici u Đakovici, Dečanima, Peći i Kosovu Polju. Tokom posete Policijskoj stanici u Orahovcu, NMPT je uočio da su bili u toku radovi u renoviranju pritvornih prostorija. Dana 6. decembra 2019. godine, na osnovu zahteva NMPT-a za informacije, Policijska agencija Kosova je putem službene elektronske pošte upoznala NMPT da je pritvorni centar u ovoj stanici sada funkcionalan.

NMPT je 20. septembra 2019. godine posetio Policijsku stanicu u Kosovu Polju i uočio da se ova policijska stanica suočava sa teškim infrastrukturnim uslovima i minimalnim uslovima za rad za policijske službenike. Tokom posete ovoj stanici, NMPT je uočio da se ova policijska stanica danima suočavala nedostatkom vode, što je još više otežalo rad policijskih službenika.

Tokom posete Policijskoj stanici u Dečanima 14. maja 2019. godine, NMPT je uočio da nije sprovedena preporuka NMPT-a da se što brže moguće vrši renoviranje pritvornih prostorija u ovoj stanici, koja je dostavljena nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama o poseti policijskim stanicama u Klini, Istoku, Peći i Dečanima, od 17. oktobra 2018. godine.²⁰

Putem ovog izveštaja NMPT je u članu 24. utvrdio sledeće: „NMPT je uočio da su ćelije u kojima se drže zatvorenici u veoma lošem stanju i da je potrebno neposredno renoviranje, nemaju prirodno ni veštačko svetlo. Kao rezultat ovog stanja, NMPT je intervjuisao uhapšenu osobu u potpunom mraku. Ovakvo stanje u Policijskoj stanici u Dečanima može se uporediti sa degradirajućim, ponižavajućim i nečovečnim postupanjem“. Isto tako, CPT je u izveštaju o poseti na Kosovu 2007. godine, koji je objavljen 2009. godine, izrazio posebnu zabrinutost u vezi stanja u Policijskoj stanici u Dečanima u pogledu uslova za smeštaj.²¹

Isto tako, tokom posete Policijskoj stanici u Peći, 14. maja 2019. godine, NMPT je uočio da nije sprovedena preporuka NMPT-a da se vrše potrebna renoviranja u ovoj policijskoj stanici da pritvorne prostorije imaju dovoljnog prirodnog i veštačkog svetla. NMPT je takođe uočio nedostatak posteljina, jastuka i sredstava za higijenu.

NMPT je 16. decembra 2019. godine²², obratio Policijskoj agenciji Kosova pismom sa

²⁰ Izveštaj sa preporukama o poseti policijskoj stanici u Klini, Istoku, peći i Dečanima. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2018/10/17/izvestaj-nmst-o-posetama-policijskim-stanicama-kao-u-nastavku-pec-klini-istoku-decane/>.

²¹ Izveštaj CPT-a o poseti Kosovu 2007. godine, objavljen 2009. godine, stav 35. Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/168069727c>

²² Pismo preporuke NMPT-a za posete različitim policijskim stanicama na Kosovu. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/12/17/pismo-preporuke-o-posetama-policijskim-stanicama/>.

preporukama putem koje je preporučio da se vrše potrebna renoviranja u gore navedenim policijskim stanicama tako da fizički uslovi smeštaja za pritvorene osobe u ovim stanicama budu u skladu sa standardima CPT-a i važećeg zakonodavstva u Republici Kosovo.

NMPT je putem ovog izveštaja, ponovo preporučio nadležnim organima da preduzimaju sve neophodne radnje da eliminišu ove nedostatke da pritvorne prostorije u ovoj policijskoj stanici budu u skladu sa odredbama Ustava Republike Kosovo, domaćeg zakonodavstva i međunarodnih standarda za zaštitu prava lica koja su lišena slobode.

Što se tiče režima, NMPT je uočio da većina posećenih policijskih stanica ne obezbeđuje uhapšenim licima koja ostaju više od 24 sata na zadržavanje, izlazak na svežem vazduhu, jer nemaju adekvatne prostorije.

Što se tiče zdravstvenih usluga, kao osnovno pravo licima koja su uhapšena od strane policije, ove usluge pružaju javne ustanove, kao što su: Centar porodične medicine i Univerzitetski klinički centar, u zavisnosti od potreba za lečenjem. Što se tiče ovog prava, NMPT nije primio žalbe od lica koja su intervjuisana. Iz razmotrene dokumentacije je takođe uočeno da je policija u svojim ličnim dosijeima evidentirala obaveštenje o pravu na pružanje zdravstvenih usluga.

Što se tiče prava na podnošenje žalbe, u vezi sa postupanjem Policije Kosova prema njima, uhapšena lica imaju pravo da podnesu žalbu u policijskoj stanici u kojoj se nalaze, kao i u PIK-u. Pored toga, uhapšena lica mogu uputiti žalbu i Ombudsmanu. Kako bi se omogućio lakši pristup uslugama ove institucije i omogućilo uhapšenim licima da na poverljiv način ulože žalbu, Ombudsman je postavio kutije za žalbe u policijskim stanicama u kojima postoje ćelije za zadržavanje uhapšenih lica. Ombudsman ima regionalne kancelarije u svakom gradu Kosova i regionalni službenici posećuju policijske stanice, otvaraju kutije za žalbe i obrađuju pojedinačne žalbe.

III. Popravni i pritvorni centri

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je realizovao opšte, *Ad Hoc* i naknadne posete svim popravnim i pritvorskim centrima, kao i ZVB-u. Cilj ovih poseta bila je procena napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a koje su dostavljene putem ranijih izveštaja sa preporukama, kao i poštovanje prava zatvorenika koja su garantovana Ustavom Republike Kosovo, Zakonom br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija (u daljem tekstu ZIKS) i Zakonom br. 05/L-129 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, kao i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika.

Tokom ovog perioda, NMPT je dostavio 54 preporuke Ministarstvu pravde u vezi sa posetama popravnim i pritvorskim centrima. Do sada su nadležni organi sproveli 12 preporuka, i delimično su proveli 4 preporuke. Tokom izveštajnog perioda, nijedne preporuke NMPT-a nisu odbijene od strane nadležnih organa.

Fizičko zlostavljanje

Tokom poseta popravnim i pritvorskim centrima 2019. godine, NMPT nije primio verodostojne žalbe zatvorenika na fizičko zlostavljanje ili prekomernu upotrebu fizičke sile od strane korektivnih službenika. Nasuprot tome, većina zatvorenika se izrazila u korist veoma dobrog postupanja. Štaviše, NMPT je uočio dobru interaktivnu komunikaciju između zatvorenika i korektivnih službenika.

Incidenti između zatvorenika

Tokom izveštajnog perioda, generalno, nisu zabeleženi ozbiljni incidenti između zatvorenika. NMPT je tokom poseta uočio da su ovi incidenti evidentirani u relevantnim obrascima, kao i u adekvatnim protokolima zdravstvenih jedinica. Međutim, 21. novembra 2019. godine, Zatvorsko zdravstveno odeljenje (u daljem tekstu: ZZO) je obavestilo NMPT da je jedan zatvorenik zatražio medicinsku pomoć u bolnici u PCD-u nakon što je, prema njegovim tvrdnjama, više puta pretučen od strane nekoliko zatvorenika. Medicinsko osoblje tokom pregleda zatvorenika primetilo je telesne povrede koje su evidentirane u medicinskim protokolima u skladu sa Standardnom akcionom praksom²³ (u daljem tekstu SAP) i o tome su obavestili rukovodstvo PCD-a. Dana 25. novembra 2019. NMPT je zatražio

²³ Standardna akciona praksa ZZO-a. Za više vidi na: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Veprimit-n%C3%AB-DShB.pdf>

od rukovodstva PCD-a da bude obavešten o radnjama preduzetim u ovom slučaju.

Istog dana, rukovodstvo PCD-a je obavestila NMPT da su dotičnog zatvorenika odmah odveli u zatvorsku bolnicu i nalazi se na medicinski tretman, i obavestena je Policija Kosova, koja je stigla na licu mesta i započela istragu. NMPT, ocenjujući visoko postupke medicinskog osoblja ZZO-a i rukovodstva PCD-a, takođe putem ovog izveštaja podseća organe na njihovu obavezu da spreče nasilje među zatvorenima, za koje su odgovorni.

Ova odgovornost uključuje obavezu za brigu i usvajanja preventivnih mera za smanjenje rizika od nasilja, kao i za zaštitu najugroženijih zatvorenika. generalno, NMPT je tokom realizovanih poseta 2019. godine, uočio da su odnosi između zatvorenika dobri i da među njima nema napete klime i da incidenti između zatvorenika ne predstavljaju glavni problem za popravne i pritvorske centre.

Uslovi smeštaja u popravnim i pritvorskim centrima

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je preporučio renoviranje paviljona broj 8 PCD-a, tako da bi uslovi smeštaja za zatvorenike bili u skladu sa ZIKS-om²⁴ i standardima koje je utvrdio CPT²⁵. Tokom naknadne posete realizovane PCD-u, od 28. do 30. oktobra 2019. godine, NMPT je uočio da je paviljon broj 8 u potpunosti renoviran i za renoviranje su angažovani zatvorenici koji su smešteni u ovaj paviljon. NMPT je uočio da su neophodna renoviranja u paviljonu zatvorske bolnice i paviljonu broj 5. Tako da je, pismom sa preporukom, dostavljeno 16. decembra 2019. godine²⁶, NMPT je preporučio Ministarstvu pravde da se izvrše neophodna renoviranja u paviljonu broj 5 i bolničkom paviljonu PCD-a.

Takođe, tokom izveštajnog perioda, NMPT je preporučio nadležnim organima da preduzmu mere za prekid upotrebe improvizovanih električnih uređaja od strane zatvorenika u PCD-u za zagrevanje vode, jer tako nešto može ugroziti njihove živote.

Tokom naknadne posete, NMPT je uočio da je Direkcija izvršila brojne kontrole i zaplenila takve uređaje. To je takođe potvrđeno kroz intervju sa zatvorenima. NMPT je uočio pozitivnu praksu u PCD-u, gde su ispred

²⁴ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 111., stav 2.

²⁵ Evropski komitet za sprečavanje mučenja, Prostorije za smeštaj zatvorenika u zatvorima, objavljeno 15. decembra 2015. godine. Za više detalja vidi na: <https://rm.coe.int/16806cc449>

²⁶ NMPT, Pismo sa preporukom o poseti PCD-u, objavljeno 16. decembra 2016. godine. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/12/17/pismo-preporuke-pritvorskom-centru-u-dubravi/>.

svih paviljona u ovom centru zasađene bašte sa cvećem, što pozitivno deluje na zatvorenike u terapijskom smislu.

U vezi sa preporukom NMPT-a za pronalaženje adekvatnog rešenja za obezbeđivanje pristupa pacijentima sa ograničenim sposobnostima drugom spratu bolnice, direktor je obavestio NMPT da se takvi pacijenti šalju u paviljonu 7 u kojem postoje adekvatni uslovi u skladu sa njihovim stanjem.

Putem izveštaja sa preporukama o poseti PCS-a, objavljen 16. maja 2019. godine²⁷, NMPT je preporučio Ministarstvu pravde da se renovira krov paviljona u kojem su zatvorenici smešteni. Dana 4. decembra 2019. godine, direktor PCS-a obavestio je NMPT da ova preporuka još nije sprovedena i da se Centralnoj direkciji Korektivne službe Kosova (u daljem tekstu KSK) obratio zahtevom da se eliminiše ovaj nedostatak, i očekuje se da bude eliminisan sledeće godine. NMPT će nadgledati sprovođenje ove preporuke ubuduće posetama ovom centru.

Tokom posete PCŽML-u, 23. i 24. januara 2019. godine, NMPT je uočio da su neophodna renoviranja za smeštaj maloletnika muškog pola. Putem izveštaja sa preporukama, objavljenog 24. maja 2019. godine, preporučio je nadležnim organima da poboljšaju uslove smeštaja u paviljonima gde se drže pritvoreni maloletnici i u drugim paviljonima tamo gde je to neophodno.²⁸ Kroz *Ad Hoc* posete realizovane tokom 2019. godine u ovom centru, NMPT je uočio da su započeta renoviranja i da većinu radova vrše zatvorenici.

Tokom posete PCM-u, NMPT je uočio da su uslovi smeštaja u ovom centru uglavnom usklađeni sa ZIKS-om, sa međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika i sa standardima CPT, osim u pojedinim ćelijama u kojima je bilo potrebno obnoviti oštećeni pod. Putem izveštaja sa preporukama, objavljenog 28. juna 2019. godine²⁹, NMPT je preporučio nadležnim organima da renoviraju oštećene podove u nekoliko ćelija, po potrebi. Dana 4. decembra 2015. godine, rukovodstvo Pritvorskog centra u Mitrovici obavestilo je NMPT da su radovi na renoviranju poda završeni.

27 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Popravnom centru u Smrekovnici. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/05/21/izvestaj-sa-preporukama-korektivni-centar-u-smrekovnici/>.

28 NMPT, Izveštaj sa preporukama za posetu Popravnom centru za žene i maloletnike u Lipljanu. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/05/24/izvestaj-sa-preporukama-korektivni-centar-za-zene-i-maloletnike-u-lipljanu/>.

29 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Mitrovici. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/07/04/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-prevenciju-torture-u-vezi-sa-po-setom-pritvornom-centru-u-mitrovici/>.

Putem izveštaja sa preporukama o poseti PCP-u³⁰, NMPT je, u pogledu uslova smeštaja, preporučio nadležnim organima da se zatvorenicima obezbede sredstva za higijenu u skladu sa ZIKS-om, kako bi se eliminisali tehnički nedostaci u radu tuševa, po potrebi, i da se ovaj pritvorni centar opremi novim i kvalitetnim dušecima. Dana 11. septembra 2019. godine, Rukovodstvo PCP-a je obavestilo NMPT da se zatvorenici opremaju sredstvima za higijenu u skladu sa ZIKS-om. U saopštenju se dalje kaže da se po pitanju nabavke novih i kvalitetnih dušeka, Generalna direkcija KSK-a obavestila ih da će uskoro biti isporuka novih dušeka.

Putem izveštaja sa preporukama o poseti PCL-u³¹, NMPT je, u pogledu uslova smeštaja, preporučio nadležnim organima da renoviraju drugi sprat PCL-a kako bi uslovi smeštaja zatvorenika bili u skladu sa ZIKS-om i standardima CPT-a. Dana 27. novembra 2019. godine, Rukovodstvo PCL-a obavestila je NMPT da su radovi na renoviranju ovog sprata gotovo završeni.

Što se tiče uslova smeštaja u ZVB-u, NMPT je u izveštaju sa preporukama, objavljenog 22. novembra 2019. godine³² zaključila sledeće: „NMPT je uočio da su, generalno, uslovi smeštaja u ZVB-u u skladu sa ZIKS-om, u skladu sa međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika i sa standardima CPT-a. Što se tiče pristupa osoba sa ograničenim sposobnostima (iako nije bilo takvih), svi liftovi su bili funkcionalni, što omogućava pristup zatvorenicima sa ograničenim sposobnostima.“

Međutim, NMPT je uočio da pod u paviljonima 1, 2, u stacionaru i prijemnom paviljonu oštećen i da se i dalje oštećuje. Putem izveštaja sa preporukama dostavljen nadležnim organima 22. novembra 2019. godine, NMPT je preporučio nadležnim organima da preduzmu mere za otklanjanje ovih nedostataka. Dana 4. decembra 2019. godine, Rukovodstvo ZVB-a obavestilo je NMPT da je stacionar ZVB-a kompletno renoviran i da će se nakon toga nastaviti sa renoviranjem poda u drugim objektima.

U svom izveštaju sa preporukama za posetu VPCL-u³³, NMPT je utvrdio

30 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prizren. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/08/06/izvjestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-prizren/>.

31 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Lipljanu. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/08/19/izvjestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-lipljan/>.

32 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Zatvoru visoke bezbednosti. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/11/25/izvestaj-sa-preporukama-poseti-zatvoru-visoke-bezbednosti/>.

33 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Vaspitno-popravnom centru u Lipljanu. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/09/25/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-vaspitno-popravnom-centru-u-lipljanu/>

da su prostorije u kojima su maloletnici boravili, u pogledu veličine i prirodnog i veštačkog osvetljenja, u skladu sa standardima koje su postavili CPT i ZIKS-a. Takođe, sobe i toaleti namenjeni osobama sa posebnim potrebama pružaju veoma dobar i adekvatan smeštaj. NMPT smatra da generalno uslovi smeštaja u VPCL-u prevazilaze minimalne standarde i dostižu nivo poželjnih standarda za smeštaj maloletnika sa vaspitnom merom.

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio PCG. Tokom posete NMPT je uočio da u pogledu uslova smeštaja u ovom centru oni ostaju na vrlo zadovoljavajućem nivou i da su u skladu sa utvrđenim standardima CPT -a i ZIKS-a.

Međutim, tokom posete, NMPT je uočio da preporuka NMPT-a za asfaltiranje dela neasfaltiranog puta koji može predstavljati ozbiljne poteškoće tokom zime i u uslovima atmosferskih padavina za obavljanje posla u skladu sa ZIKS-om, nije sprovedena, uprkos naporima Direkcije i KSK-a, za saradnjom u ovom pravcu sa opštinskim organima. Stoga, u pismu sa preporukom koja je dostavljena Ministarstvu pravde 16. decembra 2019. godine³⁴, NMPT je ponovio gore pomenutu preporuku.

Što se tiče uslova smeštaja u Pritvorskom centru Peć, NMPT je takođe posetio brojne ćelije tokom poslednje naknadne posete 15. novembra 2019. godine, i utvrdio da prostorije za smeštaj zatvorenika, rasveta i ventilacija nisu u skladu sa utvrđenim standardima od strane CPT-a i ZIKS-a. Dana 16. decembra 2019. godine, NMPT je putem pisma sa preporukom ponovno preporučio Ministarstvu pravde da uslovi smeštaja, dok je ovaj centar u upotrebi, budu u skladu sa minimalnim standardima koje utvrđuje ZIKS, sa standardima CPT -a i drugim međunarodnim standardima za zaštitu prava zatvorenika.³⁵

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio Pritvorski centar u Prištini³⁶. Što se tiče uslova smeštaja, NMPT je uočio da ćelije gde su smešteni zatvorenici imaju dovoljno prirodnog svetla i stambenog prostora, koje prevazilazi utvrđene standarde ZIKS-a i utvrđene standarde CPT-a. Pored toga, NMPT je uočio da su dve ćelije adekvatne i raspoložive za zatvorenike sa ograničenim sposobnostima.

34 NMPT, Pismo sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Gnjilanu, objavljeno 16. decembra 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/12/17/pismo-preporuke-pritvorskom-centru-u-gnjilanu/>.

35 NMPT, Pismo sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Peći. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/12/17/pismo-preporuke-pritvorskom-centru-u-peci/>.

36 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prištini, objavljen 22. novembra 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/11/25/izvestaj-sa-preporukama-pritvorskom-centru-u-pristini/>.

Hrana

Što se tiče kvaliteta i količine hrane, NMPT je, i tokom izveštajnog perioda, primio žalbe od strane zatvorenika u Popravnom centru u Dubravi i od strane maloletnika smeštenih u Vaspitno-popravnom centru u Lipjan. S tim u vezi, NMPT je 11. novembra 2019. godine kontaktirao Agenciju za hranu i veterinu i zatražio, putem službene elektronske pošte, poslednji izveštaj ove agencije o inspekciji ove Popravnom centru u Dubravi.

Bez obzira na obavezu da saraduje sa Institucijom Ombudsmana, koja je propisana Ustavom Republike Kosovo³⁷ i Zakonom o Ombudsman³⁸, ova institucija nije odgovorila na poslani zahtev.

Putem izveštaja sa preporukama o poseti Vaspitno-popravnom centru u Lipljanu, NMPT je preporučio nadležnim organima da hrana maloletnika bude obilna i odgovarajuća, u skladu sa kalorijama potrebnim za rast i razvoj maloletnika.³⁹ Dana 19. septembra 2019. godine, rukovodstvo Vaspitno-popravnog centra u Lipjanu obavestila je NMPT da maloletnici u ovom centru trenutno nude jelovnik za osuđene i pritvorene i u okviru mogućnosti budžeta KSK-a.

U tom pravcu, NMPT je uočio da CPT u svom izveštaju o poseti Estoniji od 30. maja do 6. juna 2012. godine, koji je objavljen 21. januara 2014. godine⁴⁰, u vezi sa hranom za maloletnike, u stavu 73 navodi sledeće: *„Hrana koja se služi zatvorenicima mora da bude dovoljna da garantuje njihovo blagostanje. Ovo je posebno važno za mlade koji možda nisu dostigli svoj puni potencijal rasta. U takvom slučaju, posledice neadekvatne ishrane mogu se očitovati mnogo brže i daleko ozbiljnije nego kod onih koji su dostigli punu fizičku zrelost“*.

CPT je nadalje predložio organima Estonije sledeće: *„Komitet preporučuje nadležnim organima da preduzmu potpuno razmatranje pitanja hrane koja se služi maloletnicima i mladima u zatvoru Viru kako bi se garantovalo da hrana bude dovoljna ne samo u smislu količine već i u kvalitetu“*. NMPT ohrabruje nadležne organe da postupaju u duhu ove preporuke u pogledu hrane za maloletnike.

Nabavka dijetalne hrane za zatvorenike je obaveza je nadležnih organa

³⁷ Ustav Republike Kosovo, član 132., stav 3.

³⁸ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 25.

³⁹ Izveštaj sa preporukama o poseti Vaspitno-popravnom centru u Lipljanu, objavljen 26. avgusta 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/09/25/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-vaspitno-popravnom-centru-u-lipljanu/>.

⁴⁰ CPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Estoniji, stav 73. Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168069576a>

predviđenih ZIKS-om⁴¹ i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika.⁴² Generalno, NMPT je tokom izveštajnog perioda uočio da se hrana obezbeđuje zatvorenicima u skladu sa preporukama lekara, osim u određenim slučajevima za privremeni nedostatak takve hrane.

Tokom naknadne posete PCD-u, NMPT je uočio da nije sprovedena preporuka NMPT-a da kuhinja u PCD-u bude opremljena adekvatnom opremom prema proceni potreba. Takođe, tokom ove posete uočeno je da oni koji su angažovani u kuhinju nemaju radnu uniformu. Putem pisma sa preporukom o nalazima tokom naknadne posete PCD-u, NMPT je preporučio da se kuhinja opremi odgovarajućom radnom opremom i da se angažovani za rad u kuhinji opreme radnom uniformom.⁴³

Prenaseljenost

Tokom perioda izveštavanja, NMPT je uočio da prenaseljenost ne predstavlja problem za popravne i pritvorske centre. Čak, u Pritvornom centru u Prištini, Gnjilanu i ZVB-u ima dosta neiskorišćenog prostora zbog nedostatka inventara i popravnog osoblja za smeštaj većeg broja zatvorenika. U retkim slučajevima, uočena je izuzetno simbolična prenaseljenost tokom perioda obnove u određenim paviljonima, ali je otklonjena bez većeg kašnjenja.

Režim

NMPT je putem izveštaja sa preporukama preporučio nadležnim organima da ulože napore da se što više zatvorenika uključi u rad, vaspitanje, obuku i druge prave aktivnosti kako bi se postigla najuspešnija resocijalizacija zatvorenika. Tokom izveštajnog perioda NMPT je uočio poboljšanja u pogledu režima popravnih centara. Tokom posete realizovane u PCS-u, NMPT je uočio da je ukupno 75 zatvorenika bilo angažovano na radu. Osuđeni su angažovani na čišćenju, na rad u kuhinji i određenom održavanju zgrada. Dok se tokom leta angažovanje na radu značajno povećava, jer PCS poseduje plastenik u kojem se uzgaja povrće i takođe unutar zatvorskog kruga postoji površina poljoprivrednog zemljišta u kojoj se uzgajaju različite kulture.

NMPT je, putem izveštaja sa preporukama o poseti KCS-u, preporučio

41 Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 39. stav 2.

42 Standardi CPT -a. Za više detalja vidi: <https://www.coe.int/en/web/cpt/prison-health-care>

43 NMPT-, Pismo sa preporukom za naknadnu posetu PCD-u. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/12/17/pismo-preporuke-pritvorskom-centru-u-dubravi/>.

nadležnim organima da preduzmu mere za funkcionalizacije raspoloživih radionica u ovom centru kako bi se zatvorenici koristili mogućnosti za stručno osposobljavanje.

Dana 24. jula 2019. godine, Rukovodstvo PCS obavestila je NMPT da su radionice za automehaničare i zavarivače u potpunosti funkcionisale, a stručno osoblje zajedno sa grupom zatvorenika servisira vozila u okviru KSK-a. Rukovodstvo je takođe obavestila NMPT da se ulažu napori da se angažuju profesionalni službenici koji bi koristili radionicu za zavarivače.

Dana 20. novembra 2019. godine, KSK je objavila obaveštenje u kojoj se navodi da je sedam osuđenika smešteno u PCS-u započeli rad izvan ove popravne institucije nakon usvajanja Administrativnog uputstva o radu zatvorenika izvan popravnih institucija.⁴⁴

Tokom posete PCD-u (od 28. do 30. oktobra 2019. godine), NMPT je uočio da je sprovedena preporuka NMPT-a za funkcionalizaciju sportske sale koja je putem izveštaja sa preporukama od 28. juna 2019. godine dostavljena nadležnim organima. Tokom posete, NMPT je uočio da funkcionalizacija sportske sale sada omogućava brojne sportske aktivnosti za zatvorenike. Sportske aktivnosti, zatvorenici, takođe mogu sprovesti na otvorenom sportskom terenu u dvorištu PCD-a.

Tokom poslednje posete, NMPT je obavešten od strane rukovodstva da je oko 344 zatvorenika u PCD-u angažovano na plaćeni rad. Direktor je počeo da angažuje zatvorenike na renoviranju paviljona i drugim poslovima. Takođe, u okviru PCD-a funkcionišu tri radionice, koje su u stvari centri za stručno osposobljavanje, gde se organizuju obuke za zavarivanje, građevinarstvo, mašinbravarstvo, stolarstvo, tehničko održavanje, vodoinstalaterstvo i instalaciju električne energije. Na ovim radionicama se organizuju kursevi u trajanju od tri meseca.

Na osnovu ponuđene pomoći od strane NVO HELP, 10 zatvorenika je pohađalo stručnu obuku za zavarivanje, koji su takođe dobili i sertifikate. U okviru PCD-a postoji srednja škola koju pohađaju 44 osuđenika. NMPT je uočio da su uloženi napori za funkcionalizaciju ekonomske jedinice koja je propisana ZIKS-om, i očekuje se usvajanje Administrativnog uputstva koje bi preciziralo rad ove ekonomske jedinice.

Dok su u poluotvorenom paviljonu PCD-a svi osuđeni su angažovani na rad u poljoprivredi i stočarstvu. U dvorištu paviljona, tokom posete, NMPT je uočio baštu i platenik u kojima se uzgajaju voće i povrće i koriste za hranu u PCD-u.

⁴⁴ Za više detalja vidi: https://shkk.rks-gov.net/al/lajmi_single/2757

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je putem izveštaja sa preporukama o posetu VPCL-u preporučio nadležnim organima da funkcionalizuju kabinete koje postoje u okviru centra, ali koji se još uvek ne koriste zbog nedostatka profesionalnih trenera. Dana 19. septembra 2019. godine, rukovodstvo VPCL-a obavestila je NMPT o naporima da obučava adekvatno osoblje za pružanje kurseva stručne obuke za maloletnike koristeći ove kabinete.

Inače, tokom realizovanih poseta ove godine, NPMT je uočio da su u VPCL-u organizovane obuke za vodoinstalateru, električare, zidare, obuka za korišćenje računara, za frizere, kurs engleskog jezika. Iz dokumentacije dobijene od VPCL-a može se videti da je jedna NVO organizovala 12 sesija sa maloletnicima, gde su obrađene razne teme iz svakodnevnog života. CARITAS KOSOVO je organizovao art terapiju i pozorište kao terapija za maloletnike, organizovan je muzički koncert i nastavlja se program EQUIP koji je posvećen upravljanju stresom i besom.

U PCŽML-u funkcioniše niža srednja škola i viša srednja škola u okviru sistema javnog obrazovanja. Kroz realizovane posete tokom izveštajnog perioda, NMPT je uočio da maloletnici imaju različite psihosocijalne programe koje organizuju domaće i međunarodne nevladine organizacije. Među njima su art terapija i pozorište kao terapija, a organizovana je i izložba na kojoj su predstavljeni radovi maloletnika iz vizuelne umetnosti. Maloletnim i odraslim zatvorenima na raspolaganju su i sportske aktivnosti, program EQUIP-a i radni angažman koji je veći tokom leta, s obzirom da PCŽML takođe ima plastenik u kojem se mogu radno angažovati zatvorenici. Prema rukovodstvu, trenutno se pružaju stručne obuke za vodoinstalateru, električare i za građevinare.

U okviru posete PCM-a, gde su takođe smešteni i osuđenici, NMPT je uočio da je 13 osuđenika angažovana na rad. U okviru PCM-a funkcionišu pet radionice u kojima se osuđenici mogu uključiti u rad i različitim obukama. Na raspolaganju zatvorenima su i biblioteka, šetališta i fitnes sala. Pored angažovanja u radionicama, čišćenju i kuhinji, tokom ovog perioda u PCM je organizovana obuka za kontrolu agresivnosti, u kojoj je angažovano 19 zatvorenika. Ovu obuku podržala je nevladina organizacija HELP. NMPT je uočio da je PCM dobro opremljen prostorijama za organizovanje kurseva.

Tokom posete ZVB-u, NMPT je uočio da je radno bilo angažovano oko 70 zatvorenika. U okviru ZVB-a postoji radionica stolarstva, gde je radno angažovano četvoro osuđenika i tu se sada proizvode kreveti za VPCL.

Druge radionice se trenutno ne mogu aktivirati zbog nedostatka kompetentne opreme i trenera. NMPT je uočio da su osuđenici takođe imali pristup opremi za razne igre, poput stonog tenisa i stonog fudbala. Osuđenici mogu deo svog vremena provesti u određenim paviljonima (zavisno od režima) slobodnim kretanjem unutar paviljona.

NMPT je primio žalbe od zatvorenika u paviljonu 1 i od pritvorenika ZVB-a u vezi sa režimom. Prema njihovim tvrdnjama, većinu vremena provode u zatvoreni u ćelijama (oko 22 sata) i imaju na raspolaganju samo šetnju na svežem vazduhu (dva sata dnevno). Iz intervju sa ovim osuđennicima i pritvorenicima može se zaključiti da oni njihov režim shvataju kao kazneni režim.

NMPT je tokom izveštajnog perioda, uočio da su u ZVB-u sportski tereni prekriveni belim betonom, koji ometa normalno odvijanje sportskih aktivnosti, jer se prouzrokuju česte povrede. Šetališta su takođe okružena visokim zidovima od istog materijala i boja koji imaju zaslepljujući odraz.

Putem izveštaja sa preporukama, koji je objavljen 22. novembra 2019. godine, NMPT je preporučio nadležnim organima da otklanjaju nedostatak što se tiče bele reflektirajuće boje, koja predstavlja prepreku za aktivnostima van ćelije. Rukovodstvo ZVB-a je 5. decembra 2019. godine obavestila NMPT da je u vezi sa ovom preporukom, KSK sklopila ugovor sa kompanijom koja je uredila oštećena šetališta i farbala zidove sa anti-reflektirajućom bojom.

Međutim, za NMPT ostaje zabrinjavajući režim koji se pruža pritvorenicima u svim pritvorskim centrima. S tim u vezi, NMPT je, nakon poseta svim pritvorskim centrima, putem izveštaja sa preporukama⁴⁵, preporučio Ministarstvu pravde da pojača napore da obezbedi pritvorenicima režim koji bi im omogućio ostale dnevne aktivnosti, osim šetnje na svežem vazduhu dva puta dnevno u trajanju od sat vremena. NMPT je uočio da je njihovo angažovanje u radu retko i to zato što je za njihovo angažovanje potrebna dozvola nadležnog suda.

Međutim, u tom pogledu, NMPT je uočio da član 199., stav 2., Zakonik

⁴⁵ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prištini, objavljen 22. novembra 2019. godine, stavovi 15-21. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/11/25/izvestaj-sa-preporukama-pritvornom-centru-u-pristini/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Zatvoru visoke bezbednosti, objavljen 22. novembra 2019. godine, stavovi 12-23. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/11/25/izvestaj-sa-preporukama-poseti-zatvoru-visoke-bezbednosti/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Lipljanu, objavljen 16. avgusta 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/08/19/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-lipljan/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prizrenu, objavljen 5. avgusta 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/08/06/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-prizren/>.

o krivičnom postupku definiše kako sledi: *“Lica koja se nalaze u sudskom pritvoru mogu da obavljaju rad koji je neophodan za održavanje reda i čistoće u njihovim prostorijama. U skladu sa mogućnostima institucije i pod uslovom da to ne šteti vođenju krivičnog postupka, licima u sudskom pritvoru se omogućava rad na aktivnostima koje odgovaraju njihovim fizičkim i psihičkim mogućnostima. Sudija za prethodni postupak, sudija pojedinac ili predsednik veća odlučuje o tome u saglasnosti sa upravom pritvorske ustanove.”*

Dok, član 200. stav 1. ZIKS-a, u vezi sa angažovanjem pritvorenog na radu, definiše se kao u nastavku: *“Pritvorenik može da se angažuje na radu u radionici, radionici u ekonomskim jedinicama koje se nalaze unutar nadležne kazneno popravne ustanove, posle dobijanja saglasnosti od nadležnog suda.”*

U izveštaju CPT-a o poseti Republici Kosovo 2015. godine, koji je objavljen 2016. godine, CPT je, u vezi sa režimom za pritvorenike, izrazio zabrinutost da uprkos naporima organa, pritvorenici većinu svog vremena provode u ćelijama, osim dva sata šetnje dnevno, gledanja TV-a i igranja karata.⁴⁶

Putem ovog izveštaja, CPT je preporučio nadležnim organima u Republici Kosovo, sledeće: *„CPT ponavlja preporuku da se vlasti angažuju da povećaju aktivnosti van ćelija za pritvorenike u svim institucijama koje je posetila CPT, i u svim ostalim institucijama Korektivne službe Kosova, gde je to prikladno.“* Dalje, CPT navodi: *„Što je duži period pritvora, više treba da se sprovodi režim koji im se pruža. Takođe, treba preduzeti i mere za povećanje broja osoblja, gde je to potrebno.“*

NMPT smatra da na osnovu važećeg zakonodavstva i preporuka CPT-a, nadležni organi trebaju uložiti napore da povećaju angažovanje van ćelija za pritvorenike u drugim pritvorskim centrima, u meri u kojoj je to moguće.

Kontakti sa spoljnim svetom

Važeće zakonodavstvo⁴⁷, u slučaju osuđenih lica, propisuje da osuđenici imaju neograničeno pravo na prepisku (koji podležu određenim izuzecima), imaju pravo na mesečnu posetu, koja traje najmanje jedan sat, i pravo na posetu dece ili njihovih supružnika najmanje jednom u tri meseca, uz trajanje od najmanje tri sata. Pored toga, oni imaju pravo na telefonske razgovore.

⁴⁶ Izveštaj CPT-a o poseti Kosovu, objavljeno u septembru 2016. godine, stav 46. Za više vidi na: <https://rm.coe.int/16806a1efc>.

⁴⁷ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, članovi 62-65.

Što se tiče telefonskih poziva, Administrativnim uputstvom o kućnom redu u korektivnim institucijama⁴⁸ propisano je da osuđeni ima pravo na telefonske razgovore sa članovima uže porodice i sa drugim osobama. Tokom poseta u pritvornim i popravnim centrima, NMPT nije primio nijednu žalbu od pritvorenika i osuđenika o ovom pravu.

U slučaju pritvorenika, članom 200. Kosovskog zakonika o krivičnom postupku propisano je da pritvorenici mogu primati posete „u okviru granica pravila pritvorskog centra”, na osnovu dozvole sudije za prethodni postupak i pod njegovim nadzorom. Dalje, Zakonik propisuje da druge prepiske i posete podležu odluci sudije za prethodni postupak.

Ombudsman ili njegovi predstavnici mogu posetiti pritvorenike i odgovarati im na pisma bez prethodne najave i bez nadzora sudije za prethodni postupak, sudije pojedinca za suđenje ili predsednika sudskog veća ili drugih osoba koje imenuje taj sudija. Pisma pritvorenika poslata Instituciji Ombudsmana ne mogu se kontrolisati. Ombudsman i njegovi predstavnici mogu poverljivo komunicirati u usmenom ili pismenom obliku sa pritvorenicima.

U slučaju stranih državljana, njima je pružena mogućnost da kontaktiraju u pismenom ili usmenom obliku sa diplomatskim predstavništvom ili sa relevantnom državnom kancelarijom, čije državljanstvo ima on.⁴⁹ NMPT, tokom izveštajnog perioda, nije primio žalbe u vezi sa pravom na kontakte sa spoljnim svetom od strane osuđenika i pritvorenika. Pored toga, NMPT je primetio da se u PCS i VPCL počeo sprovoditi program za komunikacije SKYPE putem kojeg zatvorenici mogu da komuniciraju sa svojim porodicama.

Prostorije u kojima zatvorenici primaju posete

Prostorije u kojima zatvorenici primaju posete su uglavnom u zadovoljavajućem stanju. Međutim, sala za posete za osuđeničke pruža mogućnost direktnog kontakta između osuđenog i osoba koje ga posećuju. Dok je kod pritvorenika situacija drugačija, između pritvorenika i posetilaca postoje prepreke koje onemogućavaju direktan kontakt.

U tom pogledu, NMPT je uočio da CPT, u izveštaju o poseti Ukrajini⁵⁰, obradio pitanje zatvorenih poseta, koja se vrše fizičkim razdvajanjem

⁴⁸ Administrativno uputstvo o kućnom redu u popravnim ustanovama, član 54.

⁴⁹ Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 33. stav 1.

⁵⁰ CPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Ukrajini decembra 2017. godine, objavljen 6. septembra 2018. godine, stav 102. Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/16808d2c2a>.

pleksiglasom, između zatvorenika i osoba koje ga posećuju. Ovom prilikom, CPT je dao preporuku ukrajinskim vlastima da izmene odgovarajuće uredbe kako bi svim zatvorenima, uključujući i pritvorenike, omogućilo da primaju posete u razumnim i otvorenim uslovima, dok se korišćenje zatvorenih prostorija za posete trebale da budu više izuzetak nego pravilo.

CPT je dalje naglasio da posete zatvorenog tipa uvek moraju biti dobro zasnovane i obrazložene, kao i zasnovane na pojedinačnoj proceni potencijalnog rizika koji predstavlja određeni zatvorenik. Putem izveštaja sa preporukama, NMPT je ohrabrio nadležne organe da, u duhu ove preporuke, razmotre mogućnosti da se ove posete realizuju u više otvorenim uslovima i na osnovu pojedinačne procene rizika određenog zatvorenika.⁵¹

Pitanje prevođenja na službenim jezicima u Pritvorskom centru u Mitrovici

Tokom posete PCM-u, NMPT je primio zabrinutost socijalnih radnika u vezi sa službenom dokumentacijom, koja se mora predati licima lišenim slobode, koji su pripadnici obeju etničkih pripadnosti, a koji je primaju samo na jednom jeziku i nije prevedena na službenim jezicima zbog nedostatka profesionalnih prevodilaca.

U izveštaju sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Mitrovici, NMPT je naglasio sledeće: „*NMPT smatra da nadležni organi treba da imaju u obzir zakonsku obavezu da se ove usluge pružaju na službenim jezicima u zemlji, kao što je propisano Ustavom i relevantnim zakonodavstvom koje uređuje ovo pitanje*”. Ovim izveštajem je NMPT dao preporuku nadležnim organima da obezbede profesionalni prevod na službenim jezicima Republike Kosovo.

Dana 4. decembra 2019. godine, PCM je obavestio NMPT da je pitanje prevođenja na službenim jezicima Republike Kosovo uređeno korišćenjem usluga službenog prevodioca PCM-a.

Sekundarno zakonodavstvo za suzbijanje korupcije, koja je propisana ZIKS-om

S obzirom na preporuku NMPT-a u vezi sa usvajanjem sekundarnog zakonodavstva o eliminaciji korupcije, kako je propisano članom 5. stav 3.

⁵¹ NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Prištini, objavljen 22. novembra 2019, stavovi od 45. do 47. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/11/25/izvestaj-sa-preporukama-pritvornom-centru-u-pristini/>.

ZIKS-a, NMPT utvrđuje da je stanje ostalo isto i da nadležni organi nisu sproveli ovu preporuku.⁵² Međutim, tokom izveštajnog perioda KSK, u cilju suzbijanja korupcije u popravnim i pritvorskim centrima, razmestio korektivne službenike na radna mesta u drugim popravnim i pritvorskim centrima.

Preporuke NMPT-a u vezi sa ZIKS-om⁵³

U prethodnim izveštajima je NMPT izrazio zabrinutost zbog činjenice da važeće zakonodavstvo⁵⁴ propisuje da, pre nego što zatvorenik bude smešten u samicu, direktor korektivne institucije zatraži pismeno mišljenje lekara, kojim se dokazuje da je osuđenik u dobrom fizičkom i psihičkom zdravstvenom stanju da bude predmet disciplinske mere samice.

U tom smislu, NMPT je tokom poseta popravnim i pritvorskim centrima uočio da osoblje ZZO-a odbija da se pridržava ove zakonske odredbe i postupa u skladu sa SAP-om⁵⁵, koja je usvojena od strane Ministarstva zdravstva. U SAP-u je ovo pitanje uređeno u tački 6. stav 2. i 3. Stav 2. tačke 6. SAP-a izričito propisuje: *“Za odlučivanje o slanju nekog zatvorenika u samici kao posledica disciplinskih prekršaja odlučuje ovlašćeni panel zatvorske uprave”*. Dok se u stavu 2. tačke 6. SAP-a propisuje sledeće: *„Panel za procenu disciplinskog prekršaja ili bilo koje drugog nezdravstvenog postupka, donosi odluku o tome da li da zatvorenika pošalju u samici ili ne, bez prisustva medicinskog osoblja“*.

U tom pravcu, NMPT je uočio da CPT u svom izveštaju o poseti Republici Kosovo 2015. godine, izražava zabrinutost s obzirom da važeće zakonodavstvo (ZIKS, član 107. i Administrativno uputstvo o kućnom redu u korektivnim institucijama, član 76.), propisuje da pre nego što zatvorenik koji je kažnjen disciplinskom merom samice, podleže ovoj meri, treba zatražiti *„pismeno lekarsko mišljenje koje potvrđuje da je osuđeno lice fizički i psihički sposobno da izdrži određeni vremenski period boravka u samici”*.

Ističući u ovom izveštaju da je CPT uočio da se od strane medicinskog osoblja to više ne traži, CPT dalje navodi da lekari u popravnim i pritvorskim

52 Izveštaj sa preporukama o poseti Popravnim centru u Dubravi, stav 9, objavljen 28. juna 2019.

53 NMPT, Izveštaj sa preporukama o poseti PCD-u, objavljen 28. juna 2019. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/07/04/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-u-vezi-sa-posetom-u-korektivnom-centru-u-dubravi/>.

54 Član 107. Zakona o izvršenju krivičnih sankcija i član 76. Administrativnog uputstva o kućnom redu u korektivnim institucijama.

55 Standardna operativna praksa ZZO-a, koja je usvojena od strane Ministarstva zdravstva. Vidi na: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Vepremit-n%C3%AB-DShB.pdf>

centrima deluju kao lični lekari zatvorenika i održavanje odnosa lekar-pacijent je ključni faktor u održavanju zdravstvene zaštite zatvorenika. Takva praksa pismene medicinske potvrde, kojom se potvrđuje da je zatvorenik fizički i psihički sposoban da podleže ovoj disciplinskoj meri, može narušiti ovaj odnos lekar-pacijent. CPT je putem ovog izveštaja naveo da medicinsko osoblje nikada ne treba da bude uključeno u proces donošenja odluka koji će rezultirati izricanjem bilo koje mere samice, osim ako se ta mera ne izriče iz medicinskih razloga.

Putem ovog izveštaja, CPT je preporučio nadležnim organima u Republici Kosovo da se važeće zakonodavstvo izmeni u skladu sa ovom preporukom.⁵⁶ NMPT je takođe preporučio, putem svojih izveštaja sa preporukama, izmene važećeg zakonodavstva u duhu preporuka CPT-a i drugih relevantnih međunarodnih akata o pravima zatvorenika.

Prostorije u kojima žive zatvorenici prema važećem ZIKS-u

NMPT je uočio da član 3. Zakona 05/L-129 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, što se tiče prostorija u kojima žive zatvorenici, propisuje sledeće: *“Prostorija u kojoj živi i radi osuđeno lice treba da budu dovoljno prostrane, tako da svako osuđeno lice ima na raspolaganju najmanje osam (8) kvadratnih metara prostora za pojedinačnu ćeliju i četiri (4) kvadratnih metara za osuđeničke u zajedničkim ćelijama, i dovoljno prirodno i veštačko osvetljenje za rad i čitanje, kao i grejanje i ventilaciju”*.

NMPT je uočio da ova odredba, kao i ukinuta odredba ZIKS-a, ne propisuju da li se ova prostorija izračunava bez uključivanja aneksa za toalete. U tom smislu, NMPT je uočio da standardi CPT-a, u pogledu lične životne prostorije zatvorenika postavljaju minimalne standarde, ali ne uzimajući uvek u obzir i prostor aneksa za toalete.⁵⁷

NMPT smatra da ZIKS treba da bude u skladu sa gore pomenutim standardom što se tiče lične životne prostorije zatvorenika, odnosno ZIKS treba da utvrdi ličnu životnu prostoriju zatvorenika, izuzev aneksa za toalet.

Žalbe na diskriminatorni tretman

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je primio žalbe od strane osuđenika za

⁵⁶ CPT, Izveštaj sa preporukama o poseti Republici Kosovo 2015. godine, objavljen 2016. godine, stav 76. Vidi na: <https://rm.coe.int/16806a1efc/>. Takođe, vidi izveštaje CPT-a o posetama Kosovu 2007. godine na: <https://rm.coe.int/16806972c2/> i poseti 2010. godine, na: <https://rm.coe.int/16806972c7/>

⁵⁷ CPT, Minimalni standardi CPT-a za lično stanovanje za zatvorenike, objavljeni 15. decembra 2015. godine, stavovi 5-11. Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/16806cc449>

krivična dela terorizma koji su tvrdili da su diskriminirani od strane organa u pogledu beneficije, bez obzira da oni ispunjavaju zakonske kriterijume. NMPT je uočio da su u određenim slučajevima osuđenici iz ove kategorije dobili ove beneficije, iako u veoma malom broju. NMPT je u tom pogledu uočio da član 92. ZIKS-a propisuje određene beneficije za dobro ponašanje i angažovanje osuđenika, koje direktor odobrava nakon preporuke tima za planiranje održavanja kazne. Ovo pitanje se dalje uređuje Administrativnim uputstvom o kućnom redu u korektivnim institucijama (članovi 63-60), gde su propisani kriterijumi i uslovi koje rukovodstvo treba da razmotri prilikom usvajanja zahteva. NMPT je uočio da je ovim kućnim redom predviđeno da je odluka direktora konačna, dakle stvar je definitivno u diskreciji direktora.

Žalbe protiv Panela za uslovno puštanje

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je primio žalbe osuđenika protiv Panela za uslovno puštanje (u daljem tekstu: *PUP*) zbog nedonošenja Presuda za osuđenike koji su podneli zahtev i čiji se predmet razmotrio od strane ovog organa.

Što se tiče ovih žalbi, NMPT je, u zavisnosti od primljenih žalbi, zatražio dodatne informacije od PUP-a i preporučio je PUP-u da ispuni obaveze prema podnosiocima zahteva za uslovno puštanje, koje proizilaze iz Uredbe o organizaciji i funkcionisanju PUP-a.

Zakon br. 05/L-129 o izmenama i dopunama Zakona br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija propisuje sastav PUP-a. Prema članu 18. stav 2. PUP-a sada se sastoji kao u nastavku: jedan (1) sudija Vrhovnog suda, delegiran od strane predsednika Vrhovnog suda; jedan (1) sudija Apelacionog suda delegiran od strane predsednika Apelacionog suda i jedan (1) sudija Osnovnog suda u Prištini, delegiran od strane predsednika Osnovnog suda. Sa gorespomenutim izmenama, PUP, sada ima potpuno sudski sastav. NMPT ponavlja da Ombudsman nema nadležnosti nad sudskim odlukama, osim u slučajevima odugovlačenja postupka.⁵⁸ Takođe, Uredba o funkcionisanju i organizaciji PUP-a izričito propisuje da se na odluke PUP-a ne može podneti žalba.

Pomilovanje od Predsednika

Pomilovanje od predsednika podrazumeva vanrednu izvršnu vlast Predsednika da pomiluje osuđena lica za krivično delo, oslobodeći

⁵⁸ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 16.8.

ih od kazne izrečene od strane suda.⁵⁹ Prema zakonu o pomilovanju, pomilovanje je pravo Predsednika koje ima za cilj korišćenje neredovnog i retkog sredstva za nagrađivanje vanrednih ponašanja i karaktera ili da adresira vanredna humanitarna uznemirenja.⁶⁰ Takođe i tokom izveštajnog perioda, NMPT je primio žalbe osuđenih u vezi sa pomilovanjem od strane Predsednika. NMPT je takođe primio žalbe osuđenih jer Predsednik nije pomilovao nijednog osuđenika. Tokom izveštajnog perioda, Predsednik je izdao Dekret 250/2019 kojim je proglasio pomilovanje tri zatvorenika. Među njima nije bilo nijedne osuđenice.

NMPT, priznajući potpunu diskreciono pravo Predsednika da odluči o tom pitanju, ipak smatra da prilikom pomilovanja treba uzeti u obzir i principe rodne ravnopravnosti i nediskriminacije predviđene Zakonom o rodnoj ravnopravnosti i Zakonom o zaštiti od diskriminacije.

Sastanak NMPT-a sa generalnim rukovodstvom KSK-a

Dana 13. decembra 2019. godine, direktorka NMPT-a i njeni saradnici, održali su radni sastanak sa generalnim direktorom KSK-a, g. Nehat Thači. Tokom ovog sastanka, obe strane su u veoma kolegijalnoj i razumnoj atmosferi razgovarale o nalazima i preporukama NMPT-a tokom 2019. godine. Pored toga, razgovarano je o budućim izazovima i planovima KSK-a.

Zdravstvena zaštita u popravnim i pritvorskim centrima

Zdravstvenim službama u popravnim i pritvorskim centrima upravlja Ministarstvo zdravstva, odnosno ZZO od 2013. godine, s obzirom da je do tada ovom službom upravljalo Ministarstvo pravde. Zdravstvene usluge za zatvorenike pružaju se u javnim zdravstvenim jedinicama ZZO-a u svim popravnim i pritvorskim centrima i u javnim zdravstvenim ustanovama, po potrebi. U okviru PCD-a funkcioniše i zatvorska bolnica.

Osoblje, tretman i infrastruktura

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je uočio da u svim popravnim i pritvorskim centrima broj medicinskog osoblja (lekari opšte prakse i specijalisti) adekvatan. Što se tiče medicinskog osoblja, NMPT je putem svog izveštaja sa preporukama o poseti PCL-u⁶¹, preporučio Ministarstvu

⁵⁹ Zakon br. 03/L-101 o pomilovanju, član 2.

⁶⁰ Zakon br. 03/L-101 o pomilovanju, član , član 3 stav 1.

⁶¹ Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Lipljanu, objavljen 16. avgusta 2019. Godine. Za

zdravstva da po potrebi poveća broj srednjeg osoblja u zdravstvenoj jedinici u PCL-u. Dana 2. jula 2019. godine, PCL se službenim dopisom složio sa navedenom preporukom i obavestio NMPT da će se uložiti napori da se poveća broj osoblja na osnovu ove preporuke.

Tokom posete PCM-u 12. marta 2019. godine, NMPT je obavješten da u ovom centru nema angažovanog psihologa. S tim u vezi, NMPT je nakon posete kontaktirao direktora ZZO-a, koji ga je obavestio da su procedure regrutovanja redovnog psihologa završene i da će izabrani kandidat početi sa radom 1. jula 2019. godine.

Što se tiče zavisnosti od droge, u svim popravnim i pritvorskim centrima pruža se tretman metadonom. Psihijatrijski tretman zatvorenika pruža se u bolnici PCD-a i drugim javnim zdravstvenim ustanovama. Međutim, NMPT je tokom poseta uočio da se psihijatrijski tretman u bolnici PCD-a uglavnom zasniva na redovnoj terapiji i konsultacijama sa psihijatrom, ali ne i na istinskim psiho-socijalnim aktivnostima i radnoj terapiji. NMTP takođe smatra da na osnovu velikog broja zatvorenika, jedan psiholog nije dovoljan za pružanje psiholoških usluga u PCD-u. Psihijatrijske usluge se takođe pružaju i u IFPK-u. Međutim, NMTP sa zabrinutošću uočio da ovaj institut ima na raspolaganju samo 12 ležaja za PCD.

Tokom izveštajnog perioda, funkcionalizovane su bezbedne sobe u tri odeljenja UKCK-a. Dok su bezbedne sobe u regionalnim bolnicama renovirane. To će povećati kapacitete za pružanje medicinskih usluga izvan popravnih i pritvorskih centara.

Tokom posete PCŽML-u, NMPT je intervjuisao maloletnog L.L i analizirao njegov zdravstveni karton. S tim u vezi, NMPT je 15. januara 2019. godine preporučio ZZO-u da maloletnik bude odmah stavljen pod stalni nadzor, do druge odluke zdravstvenih organa. ZZO i rukovodstvo PCŽML-a su odmah reagovali za sprovođenje ove preporuke i u međuvremenu je dotični maloletnik upućen na dalji tretman u IFPK.

NMPT smatra da bi nadležni organi trebaju pojačati svoje napore u pružanju adekvatnih psihijatrijskih usluga zatvorenicima sa ozbiljnim mentalnim poremećajima, uključujući psiho-socijalne aktivnosti i radnu terapiju, pored redovne terapije i konsultacija sa psihijatrom. Pored toga, nadležni organi treba da pojačaju napore na povećanju kapaciteta institucija u kojima se tretiraju zatvorenici sa takvim poremećajima.

U bolnici PCD-a renoviran je drugi sprat. Međutim, NMPT je uočio da

više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/st/2019/08/19/izvjestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-lipjan/>.

nema dovoljnih posteljina za pacijente koji leže u bolnici i da higijena nije na potrebnom nivou. Vežano za ovo stanje, ZZO je 16. jula 2019. godine obavestio NMPT da nema dovoljnog prostora za tretman stacioniranih zatvorenika, da nedostaje nameštaja za odeću i da se oćekuje renoviranje prvog sprata bolnice. Između ostalog, ZZO je obavestio NMPT da poteškoće u upravljanju pacijentima stvara nedostatak posebne institucije za tretman zatvorenika sa posebnim potrebama.

Tokom posete PCP-u, NMPT je uoćio da prostorija koja se koristi za zdravstvenu zaštitu nije dovoljna i ćak ne zadovoljava minimalne potrebe. U upotrebi je prostorija koju zatvorski lekar, medicinski tehničari, psiholog koriste za potrebe primarne zaštite, kada postoje slućajevi lećenja, i takode je stalna prostorija za boravak zdravstvenog osoblja. Uprkos preporuci NMPT-a za stvaranje adekvatnih radnih uslova za medicinsko osoblje, situacija ostaje ista i tokom izveštajnog perioda.⁶² Ista situacija je uoćena u Pritvorskom centru u Peći. Putem izveštaja sa preporukama, NMPT je preporučio nadležnim organima da se stvore adekvatni uslovi rada za medicinsko osoblje.⁶³ S obzirom da je isto stanje utvrđeno i tokom izveštajnog perioda, NMPT je, u pismu sa preporukom upućenom 16. decembra 2019. godine⁶⁴, je ponovio ovu preporuku. Takvi nedostaci su utvrđeni i u izveštaju NPMT-a o poseti PCM-u.⁶⁵ Ovo stanje takode je u suprotnosti sa principom poverljivosti zdravstvenih usluga.

Tokom posete ZVB-u, NMPT je uoćio da fizićki uslovi u jednom delu zdravstvene jedinice nisu dobri zbog oštećenja poda. Na spratu na kome se nalazi stomatologija radi se u teškim uslovima, s obzirom da svuda okolo ima građevinskog materijala i prašine. Sobe za boravak nisu funkcionalne i nalaze se na istom spratu gde se nalazi stomatološka ordinacija. Putem izveštaja sa preporukama koji je objavljen 22. novembra 2019. godine, NMPT je preporučio nadležnim organima da otklone ove nedostatke. Dana 4. decembra 2019. godine, ZVB je obavestio NMPT da su ovi nedostaci otklonjeni u skladu sa dostavljenom preporukom.

62 Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Prizrenu, objavljen 5. avgusta 2019. godine, stav 31. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/08/06/izvjestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-prizren/>.

63 Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Peći, objavljen 22. novembra 2018. godine, stav 30. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2018/11/22/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-prevenciju-torture-o-poseti-pritvorskom-centru-u-peci/>.

64 Pismo preporuke NMPT-a o poseti Pritvornom centru u Peći, objavljeno 16. decembra 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/12/17/pismo-preporuke-pritvorskom-centru-u-peci/>.

65 Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvorskom centru u Mitrovici, objavljen 28. juna 2019. godine, stav 18. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/07/04/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-prevenciju-torture-u-vezi-sa-posetom-pritvornom-centru-u-mitrovici/>.

Medicinski pregledi novoprmljenih

Evropski komitet za sprečavanje mučenja u svom izveštaju o poseti Kosovu 2015. godine naglasio je suštinski koji imaju lekarski pregledi, posebno u slučajevima novoprmljenih zatvorenika ili pritvorenika, ne samo radi identifikacije zaraznih bolesti i sprečavanja samoubistava, već i takođe kroz doprinos koji se daje u pogledu prevencije torture preko odgovarajućeg evidentiranja povreda.⁶⁶

Zakon o izvršenju krivičnih sankcija⁶⁷ i SAP⁶⁸ ZZO-a propisuju obavezu da novoprmljeni zatvorenik podleže lekarskom pregledu u roku od 24 časova, od trenutka prijema. Takve obaveze su propisane i međunarodnim aktima o zaštiti prava zatvorenika kao što su: Mandelska pravila⁶⁹, Evropska zatvorska pravila⁷⁰. NMPT je tokom izveštajnog perioda uočio da se svim novoprmljenim zatvorenicima vrše lekarski pregledi u roku od 24 časova od prijema.

Poverljivost zdravstvenih usluga

Poverljivost zdravstvenih usluga propisuje SAP⁷¹ koja je usvojena od strane Ministarstvo zdravstva, ZIKS⁷² i Administrativno uputstvo o kućnom redu u korektivnim centrima⁷³ kao i relevantni međunarodni akti o pravima zatvorenika⁷⁴.

Tokom posete PCP-u, NMPT je uočio uznemirujuću praksu koja je uključivala uzimanje uzoraka krvi, koji se stavljaju u epruvete i potom medicinski tehničar ili korektivni službenik dostavljaju laboratoriji Centra za porodičnu medicinu. U vezi sa ovom praksom, NMTP je na licu mesta preporučio prekid takve prakse, koja nije u skladu sa medicinskim pravilima i krši poverljivost zdravstvenih usluga. Putem izveštaja sa preporukama⁷⁵,

66 CPT, Izveštaj o poseti Kosovu 2015. godine, objavljen 2016. godine, stav 62. Vidi na: <https://rm.coe.int/16806a1efc>

67 Zakon br. 04/L-149 o izvršenju krivičnih sankcija, član 31.

68 Standardna akciona praksa, tačka 1. Vidi na: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Vepimit-n%C3%AB-DShB.pdf>

69 Mandelska pravila, Pravilo 34. Vidi na : https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/GA-RESOLUTION/E_ebook.pdf

70 Savet Evrope, Preporuka (2006) 2 Saveta ministara državama članicama o Evropskim zatvorskim pravilima, tačka 42.1. Vidi na: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016804c221d>

71 Standardna akciona praksa, tačka 11. Vidi na: <https://msh.rks-gov.net/wp-content/uploads/2013/11/1.-Praktikat-Standarde-te-Vepimit-n%C3%AB-DShB.pdf>

72 Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, član 49.

73 Administrativno uputstvo o kućnom redu u korektivnim institucijama, član 24. stav 3.

74 Mandelska pravila, Evropska zatvorska pravila, Standardi CPT-a, i Pravila Ujedinjenih nacija za zaštitu maloletnika lišena slobode.

75 Izveštaj sa preporukama o poseti pritvorskom centru u Prizrenu, objavljen 5. avgusta 2019. godine, stav30.

NMPT je obavestio ZZO o tome i preporučio prekid takve prakse. ZZO je 12. marta 2019. godine obavestio NMPT da se ova preporuka sprovodi funkcionalizacijom priručnika za laboratorije, a u slučajevima kada se uzorci moraju dostaviti van PCP-a, to neće vršiti korektivni službenik već medicinski tehničari.

NMPT, na osnovu obavljenih intervjua sa zatvorenima i medicinskim osobljem, utvrđuje da se te zdravstvene usluge generalno pružaju pod uslovima koji poštuju poverljivost, odnosno pružaju se bez prisustva korektivnih službenika, osim kada njihovo prisustvo zahteva lekar. Dok zdravstvenom kartonu zatvorenika ima pristup samo medicinsko osoblje.

Osoblje popravnih i pritvorskih centara

NMPT je putem izveštaja sa preporukama o posetama popravnim i pritvorskim centrima preporučio nadležnim organima, da prema proceni i gde je to potrebno, angažuju dodatno korektivno osoblje i socijalne radnike.⁷⁶ Rekrutovanje korektivnog osoblja je bilo u Pritvorskom centru u Gnjilanu, gde se broj korektivnog osoblja povećao za 51 službenika. U PCD-u nije bilo povećanja korektivnog osoblja i socijalnih radnika, mada je to NMPT smatrao potrebnim i preporučio.

Postupak podnošenja žalbi u popravnim i pritvorskim centrima

Efikan sistem podnošenja žalbi je osnovna garancija protiv zlostavljanja u zatvorima i pritvorskim centrima. Osobe smeštene u ovim centrima treba da imaju mogućnost da podnesu žalbu u zatvoru ili pritvorskom centru gde su smeštene i da im se poverljivo omogući pristup odgovarajućem organu.

Član 91. ZIKS-a detaljno propisuje postupak prema kojem pritvorenci i osuđenici mogu podneti žalbu ili molbu direktoru određene institucije KSK-a. Tokom izveštajnog perioda, NMPT nije primio verodostojne žalbe od zatvorenika na nedostatak odgovora od strane nadležnih organa KSK-a na njihove žalbe i zahteve. Pored NMPT-u, zatvorenici mogu podnositi žalbe i nevladinim organizacijama koje posećuju mesta lišavanja slobode prema njihovom dogovoru sa nadležnim ministarstvom.

Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/08/06/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-prizren/>.

⁷⁶ Izveštaj sa preporukama o poseti Popravnom centru u Dubravi, objavljen 28. juna 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/07/04/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-u-vezi-sa-posetom-u-korektivnom-centru-u-dubravi/>.

Pitanja vezana za bezbednost

Uzimajući u obzir da opremanje prostorija na mestima gde se drže lica lišena slobode bezbednosnim kamerama predstavlja dodatne garancije od fizičkog zlostavljanja i zaštite službenika za bezbednosti od lažnih optužbi o fizičkom zlostavljanju, NPMT putem izveštaja sa preporukama o poseti PCD-u⁷⁷, PCG-u i drugim popravnim i pritvorskim centrima, preporučio je nadležnim organima da stave bezbednosne kamere u prostorijama u kojima nedostaju.

Tokom naknadne posete PCD-u, NPMT je uočio da su u kontrolnoj sobi postavljene pokretne kamere koje primaju HD snimak, dok je ugovorna kompanija popravila one koje nisu radile i dodala bezbednosne kamere tamo gde su nedostajale. Pored toga, PCG je sproveo preporuku NPMT -a u pogledu obezbeđivanja bezbednosnih kamera.

Tokom izveštajnog perioda NMPT je uočio da korektivni službenici u okviru svoje opreme poseduju *peper spray* kome je istekao rok.⁷⁸ Putem izveštaja sa preporukama, NMPT je nadležnim organima preporučio stavljanje van upotrebe *peper spray* kome je istekao rok, s obzirom da može imati vrlo štetan uticaj ako se koristi u zatvorenim prostorijama kao što su zatvori. Kroz razne posete, NMPT je obavešten od strane nadležnih službenika da su korektivni službenici dobili novi *peper spray*.

Međutim, NMPT, kao što je preporučio i u drugim izveštajima sa preporukama, ponovo naglašava da *peper spray*, ne treba da bude u okviru opreme svih korektivnih službenika.

Disciplinske mere

Tokom svojih poseta popravnim i pritvorskim centrima, NMPT se fokusirao na procenu poštovanja prava zatvorenika kojima je izrečena disciplinska mera samice. Generalno, NMPT je uočio da vlasti poštuju osnovna prava zatvorenika kojima je izrečena ova mera, kao što su: uslovi smeštaja da budu u skladu sa standardima ZIKS-a i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika, kao što su: pravo na redovni lekarski pregled, izlazak na svežem vazduhu, održavanje kontakata sa porodicom, tuširanje, itd.

⁷⁷ Izveštaj sa preporukama o poseti Popravnom centru u Dubravi. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/07/04/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-u-vezi-sa-posetom-u-korektivnom-centru-u-dubravi/>. Izveštaj sa preporukama o poseti Pritvornom centru u Gnjilanu. Opširnije pogledajte na: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/04/28/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-sprecavanje-torture-o-poseti-pritvornom-centru-u-gnjilanu/>.

⁷⁸ S tim u vezi pogledajte izveštaje o poseti Popravnom centru u Dubraci, Pritvorskom centru u Prizrenu i Pritvorskom centru u Lipljanu, na: <https://www.oik-rks.org/sr/nacionalni-mehanizam-za-sprecavanje-torture-nmst/izvestaji-nmst/>.

NMPT je takođe uočio da su svi zatvorenici kojima je izrečena ova mera dobili kopiju odluke direktora popravne institucije o izricanju ove mere, preko koje se savetuju o sredstvu žalbe na odluku.

Stranci u popravnim i pritvorskim centrima

Tokom posete popravnim i pritvorskim centrima, NMPT je intervjuisao jedan broj stranih državljana. NMPT nije primio žalbe zbog nepoštovanja prava garantovanih ZIKS-om i međunarodnim standardima o pravima zatvorenika. NMPT je uočio vrlo dobru interaktivnu komunikaciju između ove kategorije zatvorenika sa korektivnim službenicima i drugim zatvorenicima.

IV. Centar za azil

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je 3 puta posetio Centar za azil. NMPT nije primio nijednu žalbu zbog fizičkog zlostavljanja ili ponašanja službenika centra, uključujući i službenike za bezbednost, što bi bilo u suprotnosti sa poštovanjem dostojanstva tražilaca azila, i nepoštovanje njihovih osnovnih prava zagarantovanih Zakonom o azilu.⁷⁹ Navedeni zakon tražiocima azila garantuje osnovna prava kao što su: da borave u Republici Kosovo, da imaju osnovne uslove za život, zdravstvenu zaštitu, da imaju osnovnu socijalnu pomoć, besplatnu pravnu pomoć, pravo na obrazovanje dece podnosioca, pravo na slobodu mišljenja i veroispovesti, na zapošljavanje i stručnu obuku.

Tokom izveštajnog perioda u Republici Kosovo povećan je broj tražilaca azila koji su tražili azil u Republici Kosovo. Prema rukovodstvu Centra za azil, do sada je registrovano 1642 tražilaca azila, dok je u 2018. godini registrovano 594.

Uslovi smeštaja u centru za azil u Maguri i dalje su veoma dobrih standarda. U centru se nalaze i prikladne prostorije za boravak dece, dečji kutak unutar objekta i u dvorištu. Tokom ovog perioda, u centar je primljeno 23 dece bez pratnje, za koje je NMPT tokom posete uočio da su upućeni zahtevi za određivanje zakonskih staratelja.

Dana 16. decembra 2019. godine, Ombudsman je, u pratnji šefa kancelarije UNHCR-a u Prištini, održao direktan sastanak sa tražiocima azila u centru, koje je upoznao sa mandatom IO-a i saslušao njihove zahteve i žalbe. Kako bi se olakšala komunikacija i tražioci azila informisali o ulozi i mandatu Ombudsmana, tražiocima azila su tokom posete podeljene brošure leci na različitim jezicima.

Besplatna pravna pomoć

Besplatnu pravnu pomoć, kao osnovno pravo, i dalje pruža NVO CRPK (Civil Rights Program Kosovo). Dok je pored Ombudsmanu, pristup zagarantovan i međunarodnim organizacijama kao što su: UNHCR, CPT, Međunarodni Crveni krst i domaći NVO-i u skladu sa sporazumom.

⁷⁹ Zakon br. 06/L-026 o azilu, član 26.

V. Centar za pritvor stranaca

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je realizovao 3 posete CPS-u, objavio je izveštaj sa preporukama o poseti ovom centru i dostavio 6 preporuka nadležnim organima.⁸⁰ Što se tiče međunarodnih standarda o ljudskim pravima, pritvor (upućivanje stranca na zadržavanje) treba da bude krajnja mera koju sprovedu državni organi da proteraju stranca sa teritorije, koji je predmet prinudnog povratka.

Tokom 2019. godine, 11 stranaca je smešteno u CPS-u i boravili su tu kratko vreme do deportacije sa teritorije Republike Kosovo, s obzirom da su Ministarstvo unutrašnjih poslova i Međunarodna organizacija za migracije (IOM) potpisali Memorandum o razumevanju o dobrovoljnom potpomognutom povratku i reintegraciju (Assited Vountary Return and Reintegration).⁸¹ Generalno, NMPT je uočio da nadležni organi češće primenjuju alternativne mere u vezi sa merom pritvora.

NMPT je takođe uočio da Zakon Republike Kosovo 04/L-219 o strancima⁸² popisuje da druge alternativne mere imaju prednost u odnosu na slanje stranaca na zadržavanje. I NMPT, u standardima utvrđenim 2017. godine⁸³, utvrđuje da pritvor stranca prema Zakonu o strancima treba da bude krajnje sredstvo i da treba dati prednost drugim alternativnim merama.

Tretman i uslovi smeštaja u CPS-u

NMPT nije primio nijednu žalbu od zadržanih stranaca o fizičkom zlostavljanju ili ponašanju službenika centra koje su u suprotnosti sa poštovanjem njihovog ljudskog dostojanstva. NMPT je uočio da sve prostorije u kojima su stranci smešteni u CPS-u pružaju pristojan smeštaj, grejanje, dovoljno prirodnog i veštačkog osvetljenja, kao i tuševe koji su bili u veoma dobrom stanju. NMPT smatra da su uslovi smeštaja u CZS-u na veoma dobrom nivou.

Obaveštavanje o pravima i obavezama

Stranci u CPS-u se informišu o svojim pravima i obavezama kroz brošure napisane na najpoznatijim jezicima kao što su arapski, engleski, francuski,

⁸⁰ Izveštaj sa preporukama o poseti Centru za pritvor stranaca, objavljen 23. aprila 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/05/03/izvestaj-sa-preporukama-centru-za-zadrzavanje-stranca-u-vranidolu/>.

⁸¹ Za više detalja vidi: <https://kosovo.iom.int/news/iom-kosovo-and-ministry-internal-affairs-sign-mou-avrr>

⁸² Zakon br. 04/L-219 o strancima, član 97, stav 2.

⁸³ CPT, Standardi objavljeni marta 2017. godine o pritvoru stranaca. Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/16806bf12>.

italijanski, turski i tako dalje. NMPT je uočio da u ovim brošurama strancima u CPS-u pružaju se informacije o agencijama i nevladinim organizacijama i institucijama koje mogu kontaktirati u vezi sa njihovim pravima. NMPT je sa žaljenjem uočio da u ovim brošurama nema podataka o Instituciji Ombudsmana kao nacionalnoj instituciji za zaštitu osnovnih ljudskih prava u Republici Kosovo, koja prima žalbe zbog kršenja osnovnih ljudskih prava od strane fizičkih i pravnih lica. Takođe, nema nijedne reči o NMPT-u kao nacionalnom mehanizmu za prevenciju torture, koji redovno posećuje sva mesta u kojima se drže lica lišena slobode.

Režim i kontakt sa spoljnim svetom

Član 24. stav 1. Uredbe propisuje da svaki stranac pritvoren u Centru, ima pravo boravka na svežem vazduhu najmanje dva sata dnevno u spoljnim prostorijama Centra. Iz zdravstvenih razloga, rukovodilac Centra može produžiti vreme boravka na svežem vazduhu.

MPT u standardima utvrđenih marta 2017. godine za pritvor stranaca zbog imigracije, naglašava važnost režima koji sadrži što više aktivnosti. Prema CPT-u, što je duži period zadržavanje stranaca, treba sprovoditi sve više aktivnosti koja se njima pružaju. CPS sada ima mali sportski teren, koji je opremljen pratećim elementima, gde stranci mogu igrati fudbal i košarku, što je takođe bila preporuka NMPT-a.

Prema standardima CPT-a⁸⁴, zadržani stranci treba da imaju svaku mogućnost da budu u bliskom kontaktu sa spoljnim svetom (uključujući mogućnost telefonskih poziva i primanja poseta) i sloboda kretanja u okviru centru za pritvor treba da bude ograničena što je manje moguće. U skladu sa članom 25 Uredbe, stranac u pritvoru ima pravo na prepisku, prijem paketa i drugih stvari. Strancima u pritvoru takođe je dozvoljeno da primaju posete.

Uredbom je propisano da stranac ima pravo da svakoga radnog dana vrši telefonske pozive u trajanju od 5 minuta, počev od 9:00 do 16:00 časova. U skladu sa Uredbom, strancima se omogućavaju i pozivi iz inostranstva. Tokom poseta, NMPT nije primio žalbe stranaca smeštenih u CPS-u vezano za pravo na kontakt sa spoljnim svetom.

84 Za više detalja vidi: <https://rm.coe.int/16806bf12>

Preporuke NMPT-a i napredak organa u njihovom sprovođenju

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je nadležnim organima dostavio sledeće preporuke:

- CPS treba da ima najmanje jednu medicinsku sestru, koja bi obavljala lekarske preglede novoprimljenih, delila terapiju i brinula o zdravstvenim kartonima stranaca u CPS-u. Ekipe hitne pomoći vrše lekarski pregled novoprimljenih. Međutim, nije bilo napretka u pogledu preporuke NMPT-a da se zaposli najmanje jedna medicinska sestra koja bi obavljala lekarske preglede novoprimljenih, delila terapiju i brinula o zdravstvenim kartonima stranaca u CPS -u.
- CPS treba da vodi sledeće protokole: Protokoli o samici, o telesnim povredama, o samopovređivanju, o pokušajima samoubistva, o seksualnom zlostavljanju i smrću. NMPT je uočio da se relevantni podaci čuvaju u dosijeima stranaca smeštenih u CPS-u, o svim događajima koji se odnose na strance smeštene u CPS-u i koristi se elektronski registar MUP-a.
- Radnici obezbeđenja moraju da se podvrgne odgovarajućoj obuci za rad sa ovom kategorijom. Nije bilo obuke radnika obezbeđenja za rad sa ovom kategorijom, uprkos naporima nadležnih organa da pronalaze rešenje za ovo pitanje.
- Stranci treba da budu obavешteni o svim svojim pravima i obavezama putem posebnog dokumenta, na jeziku koji razumeju i na kojem potvrđuju da su razumeli svoja prava i obaveze. NMPT je uočio da su stranci obavешteni o njihovim pravima i obavezama putem brošura na različitim jezicima. Međutim, dokument još nije izrađen prema preporuci NPMT-a.
- Strancima kojima se izriče disciplinska mera izolacije, omogućiti da uživaju svoja prava u skladu sa standardima koje propisuje CPT. Prema direktoru CPS-a, u toku je revidiranje postojeće Uredbe. NMPT je zatražio da mu se predmetni nacrt Uredbe dostavi radi eventualnih komentara o njenoj usklađenosti sa međunarodnim standardima o ljudskim pravima.
- Usvojiti formalnu disciplinsku Uredbu kojom će se precizirati disciplinski postupci i prava stranca, kojem je takva mera izrečena. NMPT sa žaljenjem je uočio da nije postignut napredak u sprovođenju ove preporuke. Usvajanje jedne formalne disciplinske Uredbe bila bi dodatna garancija za zaštitu osnovnih prava stranaca u CPS-u.

VI. Poseta Međunarodnom aerodromu „Adem Jashari” u Prištini⁸⁵

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je, pod nadzorom stručnjaka Saveta Evrope, 7. maja 2019. godine posetio Međunarodni aerodrom “Adem Jashari” u Prištini. Svrha ove posete bila je opšta procena poštovanja prava stranaca, koji na osnovu Zakona o strancima i drugih relevantnih zakona, ne mogu da uđu na teritoriji Republike Kosovo, i podležu povratku u zemljama odakle su došli ili se privremeno zadržavaju u prostorijama za zadržavanje na ulaznoj tački Međunarodnog aerodroma Priština (MAP).

Prostorija za zadržavanje na ulaznoj tački MAP-a

Stranci koji žele da prelaze granicu Republike Kosovo i zbog toga ne ispunjavaju zakonske kriterijume, i ako avioprevoznik nije u mogućnosti da vrši njihov neposredni povratak, zadržavaju se u posebnim prostorijama MAP-a, do 72 sata. Ove prostorije su poznate i kao prostorije zadržavanja na ulaznim tačkama po aerodromima. Tokom posete NMPT-a MAP-u nije bilo stranaca koji su bili smešteni u ovim prostorijama.

Što se tiče uslova smeštaja u ovim prostorijama, NMPT je uočio da oni pružaju dobre uslove za smeštaj, sa dovoljno nameštaja za lične stvari, čistoća na potrebnom nivou, toaleti snabdeveni sredstvima za higijenu, tuševi na veoma dobrom stanju i sa dovoljno veštačke svetlosti. Što se tiče kontakata sa spoljnim svetom, na raspolaganju stranaca je pristup internetu putem „wi-fi”-a. Što se tiče zdravstvenih usluga, NMPT je uočio da medicinska služba unutar MAP-a pruža zdravstvene usluge 24 sata dnevno osoblju, zadržanim i drugim putnicima.

Informisanje o pravnom statusu i njihovim pravima

Tokom posete, NMPT je uočio da u prostorijama u kojima su smešteni stranci koji ne mogu da prelaze granicu Republike Kosovo, ne postoje postavljene informacije o tome kome i na koji način mogu da se obrate ako imaju žalbe u vezi sa tretiranjem od strane policijskih službenika ili ako žele znati o njihovom pravnom statusu i njihovim pravima. Na osnovu toga, NMPT, putem izveštaja sa preporukama, nakon poseta, preporučuje nadležnim organima:

- Prostorije za zadržavanje na ulaznim tačkama MAP-a opremiti relevantnim informacijama na raznim jezicima, putem kojih se stranci

⁸⁵ Izveštaj sa preporukama o poseti Međunarodnom Aerodromu u Prištini, objavljen 7. maja 2019. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/05/08/izvestaj-za-preporukama-npm-o-poseti-na-geanic-nom-prelazu-u-medunarodnom-aerodromu-u-pristini/>.

obaveštavaju o njihovim pravima, o pravnom statusu i pravu na kontaktiranje sa mehanizmima za zaštitu ljudskih prava.

- Obavestiti NMPT kad god postoje slučajevi gde su stranci smešteni na ulaznim tačkama za zadržavanje u MAP-u i u slučaju njihovog proterivanje sa teritorije Republike Kosovo.

Dana 11. decembra 2019. godine, NMPT je putem službene elektronske pošte, zatražio od nadležnih službenika Granične policije Kosova da se obaveštava o napretku postignutom u sprovođenju gore navedenih preporuka. Uprkos obavezi da saraduju sa Institucijom Ombudsmana, što je propisano Ustavom Republike Kosovo⁸⁶ i Zakonom o Ombudsmanu⁸⁷, NMPT nije dobio nikakav odgovor.

Praćenje operacija prinudnog povratka avionom

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je pratio na Međunarodnom aerodromu Priština dve operacije prinudnog povratka građana Republike Kosovo od strane švajcarskih vlasti. Ovo praćenje zasnovano je na Memorandumu o razumevanju koji je potpisan između Institucije Ombudsmana i Švajcarske nacionalne komisije za prevenciju torture⁸⁸. Tokom praćenja ovih operacija, NMPT je uočio da su povratnici prinudom tretirani na human način od strane policijskih vlasti Republike Kosovo.

⁸⁶ Ustav Republike Kosovo, član 132, stav 3.

⁸⁷ Zakon br. 05/L-019 o Ombudsmanu, član 25.

⁸⁸ Memorandum o razumevanju između Institucije ombudsmana i Švajcarske nacionalne komisije za prevenciju torture radi praćenja operacija prinudnog povratka potpisanog 24. aprila 2019. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/04/25/memorandum-o-razumevanju-potpisan-izmedju-svajcarske-i-kosova-za-sprecavanje-torture-i-zajednicko-pracenje-operacija-prinudnog-vracanja/>.

VII. Institucije za mentalno zdravlje

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio IFPK, Odeljenje hitne i intenzivne psihijatrijske nege Psihijatrijske klinike (u daljem tekstu *HIPN*), Centre za mentalno zdravlje, Domove za integraciju u zajednici, Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih bolesnika u Štimlju (u daljem tekstu: *CIRHPB*), Specijalni institut u Štimlju kao i Domove bazirane u zajednici. Svrha poseta bila je procena napretka nadležnih organa u sprovođenju preporuka NMPT-a koje su dostavljene putem ranijih izveštaja sa preporukama.

Institut forenzičke psihijatrije Kosova (IFPK)

Institut forenzičke psihijatrije Kosova otvoren je u avgustu 2014. godine. Trenutno je pod upravom UBKSK-a (Univerzitetska bolnička i klinička služba Kosova). Kapacitet ove institucije je 36 ležaja (po 12 ležaja u svakom odeljenju). U skladu sa Zakonom o mentalnom zdravlju, IFPK je organizaciona jedinica UBKSK-a. Prema važećem zakonu, on nudi usluge tercijarnog nivoa za celu zemlju (jedini na Kosovu)⁸⁹. Relevantni pravni osnov nalazi se u Krivičnom zakoniku⁹⁰ Republike Kosovo, Zakoniku o krivičnom postupku⁹¹, Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija⁹² i Zakonu o mentalnom zdravlju.

U IFPK se smeštaju lica koja su izvršila krivično delo zbog mentalne nesposobnosti ili suštinsko oštećene mentalne sposobnosti koja podležu nalogu nadležnog suda za obavezni psihijatrijski tretman⁹³, kao i lica koja podležu sudskom nalogu za psihijatrijsku procenu sa zadržavanjem u zdravstvenoj instituciji.⁹⁴

Putem izveštaja sa preporukama o poseti IFPK-u, objavljenog 28. avgusta 2018⁹⁵. NMPT je nadležnim organima preporučio sledeće:

Ministarstvu zdravstva:

- Obavestiti NMPT u okviru Ombudsmana o pitanju pravnog statusa IFPK-a.

89 Zakon br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, član 13. stav 1.2.

90 Krivični zakonik Republike Kosovo, član 18. i članovi 87-90.

91 Zakonik o krivičnom postupku Kosova, članovi 506-508.

92 Zakonu o izvršenju krivičnih sankcija, članovi 174-180.

93 Krivični zakonik Kosova, član 89.

94 Zakonik o krivičnom postupku Kosova, član 508 stav 4.

95 Izveštaj sa preporukama o poseti Institutu za forenzičku psihijatriju Kosova, objavljen 28. avgusta 2018. godine. Vidi na: <https://www.oik-rks.org/sr/2018/08/28/izvestaj-sa-preporukama-nacionalnog-mehanizma-za-spreccavanje-torture-u-vezi-posete-institutu-forenzicke-psihijatrije/>.

Univerzitetskoj bolničkoj i kliničkoj službi Kosova:

- Redovno snabdevati IFPK-a lekovima i ostalim zalihama potrebnim za obavljanje posla.
- Sprovoditi preporuke Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja u pogledu pridržavanja Vodiču za upotrebu sredstava ograničavanja.
- Povećati psiho-socijalnih aktivnosti.
- Instalirati u IFPK sistem (kutiju za žalbe) koji omogućava pacijentima da rukovodstvu poverljivo upute njihove žalbe i ovoj kutiji za žalbe može imati pristup samo određeno osoblje.
- Medicinsko osoblje da ne vrši dužnosti obezbeđenja (vidi stav 45. ovog izveštaja).
- Radnici obezbeđenja IFPK-a odabrati pažljivo i oni da podležu adekvatnoj obuci pre preuzimanja takvih dužnosti obezbeđenja.

Dana 4. septembra 2018. godine, Ministarstvo zdravlja obavestilo je Ombudsmana da su nadležna odeljenja u okviru ovog ministarstva započela izradu plana za sprovođenje gore navedenih preporuka i da će Ombudsman biti obavešten o ovom planu.

Putem izveštaja sa preporukama o poseti Psihijatrijskoj klinici⁹⁶ Univerzitetskog kliničkog centra Kosova, NMPT je organima preporučio sledeće:

- Izvršiti odgovarajuća renoviranja na Psihijatrijskoj klinici.
- Povećati broj istinskih psiho-socijalnih aktivnosti.
- Funkcionalizovati multidisciplinarni tim na odeljenjima Psihijatrijske klinike.
- Neprekidno snabdevati Psihijatrijsku kliniku lekovima.
- Sastaviti Vodič za sprečavanje samoubistava.
- Obezbediti adekvatnu obuku osoblja.
- Povećati broj osoblja prema proceni i po potrebi.
- Od pacijenata uzeti informisani pristanak za lečenje u skladu sa Zakonom o mentalnom zdravlju.

⁹⁶ Izveštaj sa preporukama o poseti Psihijatrijskoj klinici Univerzitetskog kliničkog centra Kosova, objavljen 26. oktobra 2018. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2018/10/26/izvestaj-sa-preporukama-psihi-jatrijskoj-klinici-univerzitetskog-klinickog-centra-kosova/>.

- Obavestiti pacijente o njihovim pravima u pismenom obliku.
- Sastaviti i koristiti poseban registar za pacijente kojima se izriče mera izolacije.
- Psihijatrijska odeljenja u drugim regionalnim bolnicama treba da aktiviraju posebne prostorije za lečenje hitnih psihijatrijskih slučajeva.

Na osnovu zahteva NMPT -a, dana 2. decembra 2019. godine UBKSK je poslala izveštaj o preporukama koje je dostavio NMPT i o napretku koji je postignut u njihovom sprovođenju. Međutim, na osnovu realizovanih poseta, NMPT je uočio da nije bilo značajnog napretka u sprovođenju preporuka NMPT-a u ovoj instituciji. Štaviše, NMPT je uočio da su ove institucije suočene sa nedostatkom lekova. Tokom izveštajnog perioda, NMPT nije primio žalbe pacijenata u ovim institucijama u vezi sa ljudskim tretmanom i nepoštovanjem drugih osnovnih prava.

Takođe, tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio Centar za integraciju i rehabilitaciju hroničnih psihijatrijskih bolesnika u Štimlju (u daljem tekstu: *CIRHPB*). NMPT je uočio da je u *CIRHPB*-u renovirano odeljenje „A“ u kojem su smeštene žene, dnevni boravak i ambulanta. Sobe u kojima su smešteni rezidenti sada su ukrašene fotografijama aktivnosti koje obavljaju sami rezidenti koje pružaju pravilnu vizuelnu stimulaciju i koje imaju dobar terapijski efekat na rezidente. Generalno, NMPT smatra da su sada uslovi smeštaja u ovoj ustanovi visokog standarda.

Domovi za integraciju u zajednici

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio Dom za integraciju u zajednici u Bresju, Glogovcu, Uroševcu, Peći, Gnjilanu, Mitrovici, Đakovici i Prizrenu. Ovim institucijama upravlja Univerzitetska bolnička i klinička služba Kosova (u daljem tekstu *UBKSK*).

Relevantno zakonodavstvo

Relevantno zakonodavstvo nalazi se u Zakonu br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju i Administrativnom uputstvu (u zdravstvu) br. 07/2009 o profesionalnoj službi za mentalno zdravlje u Republici Kosovo. Na osnovu odredbi gore pomenutih zakonskih akata, Dom za integraciju u zajednici (u daljem tekstu: *DIZ*) pruža dugoročnu zdravstvenu zaštitu u funkciji rehabilitacije i socijalne reintegracije pacijenata sa hroničnim mentalnim bolestima i poremećajima⁹⁷. Smeštanje rezidenata vrši se na osnovu

⁹⁷ Administrativno uputstvo (u Zdravstvu) br. 07/2009 o Profesionalnoj službi za mentalno zdravlje u Repub-

kriterijuma koji su propisani Administrativnim uputstvom i odlukom nadležne komisije za procenu. Stav 7. Administrativnog uputstva br. 07/2009, navodi da u DIZ se primaju samo pacijenti sa hroničnim psihotičnim bolestima i poremećajima u remisiji. U DIZ se ne primaju slučajevi mentalne retardacije, demencije svih vrsta, bolesti zavisnosti i socijalni slučajevi.

Tretman i uslovi smeštaja

Svaki DIZ ima kapacitet od 10 lica, osim Mitrovice koja ima dva DIZ-a sa 10 ležajeva, sa ukupnim kapacitetom za 20 lica. U svim DIZ-ima uslovi smeštaja su generalno dobri, imaju odgovarajuće osvetljenje, grejanje i ventilaciju. Sanitarne prostorije omogućavaju privatnost stanovnika i osoblju institucije. Takođe, svaki rezident u tim domovima ima svoj lični orman za čuvanje ličnih stvari. Tokom poseta, NMPT je uočio da nije prenaseljenosti u nijednim od domova. Tokom izveštajnog perioda, NMPT je obavешten da je za region Peći izgrađen još jedan DIZ u Dečanima sa kapacitetom za 10 lica.

Hrana

Hrana pacijenata je još jedan važan aspekt životnih uslova. KPT naglašava poseban značaj koji hrana ima za ovu kategoriju. Prema CPT-u, hrana mora biti ne samo pogodna u pogledu količine i kvaliteta, već i da se daje u zadovoljavajućim uslovima⁹⁸. NMPT je uočio da u svakom DIZ-u, hranu priprema osoblje zajedno sa rezidentima. Tokom poseta ovim institucijama, NMPT nije primio žalbe na hranu, osim u DIZ-u u Mitrovici, gde je bilo nedostataka u nabavci.

Tretman i aktivnosti

Tokom posete, NMPT je uočio bliski i prijateljski pristup osoblja prema rezidentima, a uglavnom je uočena pozitivna klima u posećenim domovima. Rezidenti izgledaju dobro u smislu odevanja i higijene. NMPT nije naišao na tragove telesnih povreda kod rezidenata. NMPT je intervjuisao rezidente i nije primio nijednu žalbu o bilo kakvom obliku zlostavljanja ili ponašanja osoblja koja narušavaju dostojanstvo rezidenata.

lici Kosovo, član 9. stav 1.

98 CPT, Odlomak iz Osmog generalnog izveštaja, objavljenog 1998. godine. Vidi na: <https://rm.coe.int/16806cd43e>

Tokom poseta DIZ-u, NMPT je uočio da se aktivnosti razlikuju od institucije do institucije. Uglavnom se vrše aktivnosti poput šetnje dva puta godišnje u prirodi, šah, stoni tenis, ručni rad, slušanje muzike, crtanje itd., koje se vrše u CMZ-u. Dok na DIZ-u u Gnjanu, rezidenti rade u plasteniku DIZ-a.

Standardi CPT-a navode da psihijatrijski tretman mora se zasnivati na individualizovanom pristupu, što podrazumeva i izradu plana tretmana za svakog pacijenta. To treba da obuhvati širok spektar rehabilitacionih i terapijskih aktivnosti, uključujući pristup radnoj terapiji, grupnoj terapiji, individualnoj psihoterapiji, umetnosti, pozorištu, muzici i sportu. Rezidenti moraju imati redovan pristup odgovarajućim opremljenim prostorijama za zabavu i da imaju mogućnost svakodnevnog izlaska na otvorenom prostoru na svežem vazduhu, a takođe je poželjno da im se pruža odgovarajuće obrazovanje i rad.⁹⁹

NMPT izražava zabrinutost zbog činjenice da posećeni DIZ-ovi nemaju individualizovani plan tretmana sa učešćem rezidenta. Stoga, NMPT ohrabruje osoblje DIZ-a da radi u ovom pravcu i to će takođe olakšati i rad osoblja.

Zdravstvena zaštita

NMPT je uočio da se u DIZ-u pružaju redovne psihijatrijske usluge, koje se vrše od psihijatra CMZ-a tih regiona, dok po potrebi, druge zdravstvene i specijalističke usluge pružaju Centri porodične medicine. NMPT je uočio da u njihovim zdravstvenim kartonima rezidenti ovih domova uglavnom su dijagnostikovani psihotičnim poremećajima, ali da su u fazi remisije i leče se farmakoterapijom. Na osnovu analiziranih kartona od strane NMPT-a rezultira da rezidenti imaju redovne laboratorijske analize.

Osoblje

Domovi za integraciju rukovode se od direktora CMZ-a relevantnih regiona. CMZ-i su otvoreni dnevni centri koji imaju stručno osoblje poput: psihijata, psihologa i medicinskih tehničara koji pomažu i DIZ-ima.

NMPT je uočio da broj osoblja varira u regionima i da nekim domovima

⁹⁹ Standard Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja, Odlomak sa osmog opšteg izveštaja [CPT/Inf (98) 12].

nedostaje potrebni broj osoblja, što otežava posao i kao posledica, obično noću, dežura samo jedan medicinski tehničar. NMPT ohrabruje UBKCK da poveća broj osoblja po potrebi.

Sredstva prisile

Što se tiče sredstva prisile, član 27. Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, definiše da fizičko ograničavanje licima sa mentalnim poremećajima se primenjuje u specijalizovanim ustanovama za mentalno zdravlje sa ležajevima, koje obuhvataju, prema odgovarajućem protokolu, sledeće elemente: prinudno fizičko sputavanje lica, prinudnu upotrebu medikamenata, imobilizaciju, izolaciju.

Na osnovu tvrdnji osoblja, rezidenata i njihovih kartona, u ovim domovima ne koriste se mehanička sredstva za fizičko ograničavanje, nego samo farmako-terapeutske intervencije i ne koriste se mere izolacije.

Što se tiče poseta i nalaza ovim ustanovama, NMPT će objaviti poseban izveštaj sa preporukama, u kojem će biti navedeni konkretni nalazi i preporuke o određenim pitanjima i biće dostavljene organima koji upravljaju ovim ustanovama.

Domovi sa bazom u zajednici (u daljem tekstu: DBZ)

DBZ-ovi nastavljaju da se uređuju sa dva administrativna uputstva: (MRSZ) br. 11/2014 o radu i smeštaju rezidenata, lica sa ograničenim mentalnim sposobnostima – zastoj u mentalnom razvoju u Specijalnom institutu u Štimlju (dalje: SIŠ) i u domovima sa bazom u zajednici i AU br. 13/2010 o pružanju usluga u zajednici – domu za osobe sa ograničenim mentalnim sposobnostima – zastoj u mentalnom razvoju.

DBZ-ovi se od januara 2016. godine upravljaju od Opštinske direkcije za zdravstvo i socijalnu zaštitu. NMPT je tokom 2019. godine posetio 7 DBZ-ova: DBZ u Štimlju, Uroševcu, Vučitrnu, Dečanima, Kamenici, Gračanici i Lipljanu.

Materijalni uslovi u posećenim domovima

Tokom izveštajnog perioda, NMPT, je bio obavešten od strane Ministarstvo rada i socijalne zaštite (MRSZ) da su izgrađena još dva doma sa bazom u zajednici, u Prizrenu i Novom Brdu, koji će početi sa radom 2020. godine. Takođe tokom posete NMPT-a, dom sa bazom u zajednici

u Štimlju je bio u toku renoviranja. Zvanični kapacitet DBZ-ova je za 10 rezidenta. Međutim, NMPT je tokom posete DBZ-u u Vučitrnu uočio da su smešteni 13 rezidenata, dok u DBZ u Kamenici 12 rezidenata.

Tokom realizovanih poseta, NMPT je uočio da DBZ-ovi, što se tiče uslova za smeštaj, osim DBZ-ova u Uroševcu i Vučitrnu, uglavnom su zadovoljavajućeg nivoa. Sobe i prostorije gde su smešteni i obavljaju aktivnosti imaju odgovarajuću rasvetu, grejanje i provetravanje. Takođe, sobe i sanitarne prostorije takođe pružaju rezidentima odgovarajuću privatnost.

Međutim, NMPT je uočio da DBZ u Uroševcu nije imao dobre uslove za smeštaj, pojedini uređaji u kuhinji nisu bili ispravni, kao što je mašina za pranje sudova, tuševi su bili oštećeni, nije bilo velike mašina za veš, jer ova kategorija rezidenata u potpunosti zavisi od osoblja. Pored toga, osoblje nema sobu za dnevni boravak i nema odgovarajući prostor za davanje terapije ili injekcija. Često se suočavaju sa problemima u snabdevanju lekovima, odećom i ćebadima. U određenim slučajevima, odeća je nabavljena od raznih nevladinih organizacija. DBZ u Vučitrnu imao je prosečne uslove, nedostaje im je prikladni prostor u dvorištu i za boravak rezidenata.

NMPT je uočio da DBZ-u u Lipjanu takođe je posvećena pažnja ukrašavanja prostorije dnevnog boravka radovima koji su izrađeni od samih rezidenata, kako bi im se omogućila vizuelna stimulacija.

Hrana pacijenata je drugi aspekt njihovih životnih uslova što je od posebnog značaja za CPT. Hrana ne samo da treba da bude odgovarajuća po količini i kvalitetu, već treba da se daje u zadovoljavajućim uslovima.¹⁰⁰ NMPT je uočio da u svakom DBZ-u hranu priprema osoblje. NMPT nije primio nijednu žalbu u pogledu kvaliteta i količine hrane.

Fizičko zlostavljanje i incidenti između rezidenata

NMPT nije uočio nikakve naznake da se u posećenim domovima vrši fizičko zlostavljanje od strane osoblja. Naprotiv, u svim posećenim domovima je primećena posvećenost osoblja da se prema rezidentima odnosi humano. Štaviše, primećena je dobra komunikacija između rezidenata i osoblja.

Analizom medicinske i administrativne dokumentacije u DBZ-u u Uroševcu i Vučitrnu, NMPT je uočio da je bilo slučajeva incidenata

¹⁰⁰ Isto tu, stav 35.

između rezidenata i slučajeva samopovređivanja. NMPT smatra da obaveza organa da se brinu o rezidentima uključuje i njihovu odgovornost da ih zaštite od drugih rezidenata koji ih mogu fizički napasti.¹⁰¹

Tretman i aktivnosti

Što se tiče aktivnosti generalno, u većini posećenih domova, NMPT je obavešten da rezidenti obično slušaju muziku, gledaju televiziju, crtaju, izlaze nekoliko puta u grad, dok u nekim DBZ-ima dva put godišnje idu na udaljenim mestima, u prirodi ili drugim gradovima. NMPT ohrabruje rukovodstvo ovih ustanova da posvećuju značaj razvoju radne terapije za edukaciju i osposobljavanje, psihosocijalnim i rekreativnim aktivnostima, kao i da imaju individualni plan tretmana u skladu sa potrebama i sposobnostima rezidenata.

Zdravstvena zaštita

NMPT je obavešten da u DBZ, zdravstvene usluge pružaju centri porodične medicine. U DBZ-u Uroševac, jedan rezident ima teške poremećaje. Prema njegovom zdravstvenom kartonu, rezident godinama koristi istu psihijatrijsku terapiju, psihijatar ga nije posetio već nekoliko godina, a njegovo mentalno stanje nije ponovo procenjeno. Usluge psihijatra u ovoj ustanovi nisu dostupne skoro 5 godina i to otežava rad medicinskim tehničarima.

Prema osoblju, redovne psihijatrijske usluge ne mogu se dobiti od Centra za mentalno zdravlje u Uroševcu. U vezi ove situacije, NMPT je razgovarao sa direktorom DBZ-a Uroševac, koji je rekao da čekaju angažovanje psihijatra. Takođe je bilo i problema sa nabavkom lekova u ovom domu.

NMPT je uočio da član 18, stav 1. Zakona br. 05/L-025 o mentalnom zdravlju, propisuje: „*Licima koja se nalaze u rezidencijalnim ustanovama socijalne zaštite pružaju se jednake usluge savetovanja, tretmana, rehabilitacije i zaštite mentalnog zdravlja, prema zdravstvenim standardima odobrenim od strane Ministarstva zdravstva.*”. Dok stav 2. ovog člana kaže: „*Način organizovanja i pružanje usluga propisanih u stavu 1. ovog člana utvrđuje se posebnim podzakonskim aktom predloženim od strane Ministarstva zdravlja, u saradnji sa Ministarstvom rada i socijalne zaštite koje usvaja Vlada*“. Bez obzira na preporuku NMPT-a da se usvajaju podzakonski

¹⁰¹ Za više detalja vidi Izveštaj KPT-a o poseti Bugarskoj, objavljen 6. oktobra 2017, stranica 75 stav 153, na: <https://rm.coe.int/16807c4b74>

akti u skladu sa Zakonom o mentalnom zdravlju, koji je poslat nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama o poseti Specijalnom institutu u Štimlju¹⁰², koji je objavljen 22. februara 2017. godine, NMPT je uočio da nije bilo napretka u sprovođenju ove preporuke.

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio Specijalni institut u Štimlju (u daljem tekstu: SIŠ) i Dom dece sa ograničenim mentalnim sposobnostima (DDOMS) u Štimlju, kojima upravlja MRSZ. U dečjem domu u Štimlju, NMPT je realizovao naknadnu posetu, i ustanovljeno je da su sprovedene sve preporuke NMPT-a koje su upućene nadležnim organima putem izveštaja sa preporukama, dana 23. aprila 2019. godine.¹⁰³ Međutim, tokom naknadne posete realizovane 5. novembra 2019. godine, NMPT je uočio da ovoj ustanovi nedostaje odgovarajuće prostorije za fizioterapiju.

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je posetio dom za stare i osobe bez porodičnog staranja u Gračanici, koji funkcioniše od 2014. godine. Ovom ustanovom upravlja Opštinska direkcija za zdravstvo i socijalnu zaštitu od 2016. godine. Ovaj dom ima kapacitet od 10 rezidenata, gde je tokom posete utvrđeno da su prisutni 8 rezidenata. Uslovi za smeštaj su veoma dobri. Što se tiče osoblja, ovaj dom ima 17 zaposlenih (jednog medicinskog tehničara, četiri medicinska pomoćnika, šest dežurna lica i 5 osoba za obezbeđenje zgrade). Na osnovu zdravstvenih kartona nije bilo slučajeva demencije. NMPT nije primio nijednu žalbu od rezidenata u vezi tretmana ili nepoštovanja njihovih ostalih prava.

Dom za stare i osobe bez porodičnog staranja

Dom za stare i osobe bez porodičnog staranja (u daljem tekstu: DSOPS) je ustanova socijalnog karaktera i radi u okviru MRSZ-a. Zvanični kapacitet ove ustanove je 110. Tokom poslednje posete 29. avgusta 2019. godine, NMPT je obavešten da su prisutni 74 rezidenata.

¹⁰² Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2017/02/24/raport-i-mkpt-instituti-special-ne-shtime/>.

¹⁰³ Izveštaj sa preporukama o poseti Dečjeg doma sa ograničenim mentalnim invaliditetom, objavljen 23. aprila 2019. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2019/04/25/izvestaj-sa-preporuka-ma-domu-dece-sa-mentalno-ogranicenim-sposobnostima-u-stimlju/>.

Preporuke NMPT-a dostavljene putem izveštaja objavljenog 25. januara 2018. godine¹⁰⁴:

- Hitno da se vrše investicije prema proceni potreba u staru zgradu i prostorijama gde se pružaju medicinske i stomatološke usluge.

Tokom naknadne posete, NPMT je utvrdio da u tom pogledu ima napretka, da su okrečene unutrašnje prostorije gde žive rezidenti i prostorije gde su postavljene zdravstvene službe. NMPT je upoznat od službenika dotične ustanove da će se stomatološka i fizioterapeutska služba premestiti sa prizemlja na prvi sprat. NMPT ohrabruje MRSZ da nastavi napore na potpunom sprovođenju gore navedene preporuke NMPT-a.

- Rezidenti da imaju odgovarajući inventar u svojim sobama.

Tokom posete NMPT je utvrdio da ima napretka u tom pravcu, da su doneseni novi ormari i dušeci u sobama rezidenata.

- Da ustanova bude opremljena ambulantnim vozilom.

U odgovoru dostavljenom od MRSZ-a, navodi se da će se preporuka realizovati kroz planiranje budžeta tokom 2018. godine, ili zahtevajući da se obezbeđuje od donatora. Tokom svoje poslednje posete 28. avgusta 2019, NMPT je utvrdio da ova preporuka još nije sprovedena.

- Medicinska služba primeniti protokole za samopovređivanje, telesne povrede, štrajk glađu, seksualno zlostavljanje, samoubistvo i smrti u ustanovi.

Tokom posete, NMPT je uočio da ova ustanova sada ima sve registre gde se evidentiraju samopovrede, telesne povrede, štrajk glađu, seksualna zlostavljanja, samoubistva i smrti u ustanovi.

- Organizovati posebnu obuku za osoblje u skladu sa potrebama za tretman rezidenata.

NMPT je primio pismeni odgovor od MRSZ-a u kome se navodi da obuku koju organizuje Specijalni institut u Štimlju pohađa i osoblje DSOPS-a. Takođe su aplicirali kod agencije za akreditaciju u MONT sa odgovarajućim programima za obuku ovog osoblja koje pruža usluge klijentima i uskoro će početi sa ovom obukom. Tokom poslednje posete, NMPT je utvrdio da je osoblje DSOPS-a učestvovalo u nekoliko obuka

¹⁰⁴ Izveštaj sa preporukama za posetu Doma za stare i bez porodičnog staranja, objavljen 25. januara 2018. godine. Za više detalja vidi: <https://www.oik-rks.org/sr/2018/01/25/izvestaj-sa-preporukama-domu-star-ih-lica-i-bez-porodicnog-staranja/>.

koje je organizovao Specijalni institut u Štimlju.

- Povećati broj osoblja prema proceni potreba od zdravstvene službe.

Tokom posete, NMPT je uočio da ima napretka u tom pravcu, sada broj srednjeg osoblja je povećan na 3 osobe.

VIII. Aktivnosti NMPT-a tokom 2019. godine

NMPT u saradnji sa kancelarijom SE u Prištini tokom 2019. godine sproveo je niz aktivnosti. Dana 15. februara 2019. godine, NMPT Institucije Ombudsmana uz podršku Saveta Evrope, organizovao je okrugli sto na temu „Uloga i mandat Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture“.

Okrugli sto o ulozi i mandatu NMPT-a u prevenciji torture.

Direktorka NMPT-a je tokom izveštajnog perioda bila deo radne grupe za izradu standardne prakse delovanja Policije Kosova koja je izrađena u uskoj saradnji sa stručnjacima Saveta Evrope. Dana 12. aprila 2019. godine, NMPT i Kancelarija Saveta Evrope u Prištini organizovali su okrugli sto sa Graničnom Policijom Kosova na temu „Uloga i mandat Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture“.

Okrugli sto sa Graničnom Policijom Republike Kosovo o ulozi i mandatu NMPT-a.

Dana 15. aprila 2019. godine, Ombudsman i predstavnici NMPT-a na Akademiji za javnu bezbednost u Vučitrnu, ispred kadeta Policijskog inspektorata Kosova, predstavili su rad i mandat Institucije Ombudsmana i NMPT-a. Dana 26. juna, povodom Međunarodnog dana podrške žrtvama torture, NMPT je organizovao konferenciju sa ciljem predavljanja drugog godišnjeg izveštaja NMPT-a, rasprave o preporukama upućene vlastima, izazovima NMPT-a generalno, kao i odgovornim institucijama.

26. jun 2019. godine. Konferencija povodom Međunarodnog dana podrške žrtvama torture, predavljanje drugog godišnjeg izveštaja NMPT-a.

U septembru 2019. godine, u okviru sporazuma o saradnji između Ombudsmana Albanije i Kosova, NMPT-i Albanije i Kosova sprovedli su zajedničku aktivnost praćenja na Institutu za forenzičku psihijatriju Kosova. Cilj aktivnosti bio je sticanje konkretnog iskustva u praćenju osnovnih prava lica koja su na osnovu odluke nadležnog organa smeštena u psihijatrijske ustanove.

Zajednički sastanak između NMPT-ova Republike Kosovo i Albanije

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je učestvovao na konferenciji na temu „*Mentalno zdravlje u popravnim i pritvorskim centrima*“, organizovana od Mreže civilnog društva i reforme krivičnog pravosuđa (Civil Society Networks and Criminal Justice Reforms), održana 27. septembra 2019. godine u Prištini.

Dana 5. novembra 2019. godine, zamenica Ombudsmana, odgovorna za NMPT, učestvovala je na okruglom stolu koji je organizovan od Policije Kosova, odnosno Direkcije za istragu trgovine ljudima, podržan od *Terre des hommes*, radi jačanja međuinstitucionalne saradnje uključujući i verske zajednice u sprečavanju trgovine ljudima na Kosovu.

Dana 11. novembra 2019. godine, zamenica Ombudsmana učestvovala je na konferenciji organizovana povodom obeležavanja 20. godišnjice Kosovskog centra za rehabilitaciju preživelih od torture (KCRPT).

Dana 26. novembra 2019. godine održana je ceremonija 20. godišnjice Korektivne službe Kosova, kojoj su prisustvovali predstavnici institucija Republike Kosovo, stranih ambasada u Republici Kosovo kao predstavnici međunarodnih i domaćih organizacija. Učesnici ove ceremonije, na poziv Korektivne službe Kosova, bili su i zamenica Ombudsmana i direktorka NMPT-a. Ovom prilikom, Institucija Ombudsmana dobila priznanje od strane Korektivne službe Kosova za partnerstvo i saradnju na zajedničkom putu.

NMPT u elektronskim i štampanim medijima

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je dao izjave za medije u 13 slučajeva u elektronskim i štampanim medijima o poštovanju osnovnih prava lica lišena slobode.

Tabela predstavljanja NMPT-a u elektronskim i štampanim medijima

KTV	2
RTK	1
RTK2	1
Radio Kosovo	1
T7	5
Klan Kosova	1
„Betimi për Drejtësi“	1
TV Dukagjini	1
UKUPNO	13

Međunarodna saradnja

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je nastavio međunarodnu saradnju, učestvujući na sastancima koje je organizovala Mreža NMPT-ova za Jugoistočnu Evropu u radnoj grupi za azil i migracije Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI). Takođe, NMPT je nastavio saradnju sa relevantnim međunarodnim organizacijama, odgovarajući na upitnike poslate vezano za stanje lica lišena slobode i na pitanjima koja se odnose na azil i migracije.

Tokom izveštajnog perioda, NMPT je imao dobru saradnju sa kancelarijom Međunarodnog crvenog krsta u Prištini. U okviru te saradnje održana su dva sastanka, gde je na prvom sastanku razmatrano pitanje nestalih lica na Kosovu, dok na drugom sastanku je razmatrano poštovanje osnovnih ljudskih prava lica lišena slobode na osnovu poseta realizovanih u mestima lišavanja slobode od obe strane. Predstavnik NMPT-a prisustvovao je radionici koju je organizovala Regionalna inicijativa za migracije, azil i izbeglice, na temu „Jačanje regionalnog dijaloga i saradnje za migracijom“, održana 28. marta 2019. u Prištini.

Dana 16. aprila 2019. godine, povodom završetka projekta Saveta Evrope za osnaživanje NMPT-a, Savet Evrope i Institucija Ombudsmana organizovali su završnu konferenciju koju su uveličali prisustvom predsednik Evropske komiteta za sprečavanje mučenja g. Mykola Gnatovski. Na ovoj konferenciji, službenici Saveta Evrope predstavili su zaključke projekta, među kojima NMPT Kosovo je ocenjen kao NMPT lider na Zapadnom Balkanu.

Završna konferencija Saveta Evrope i NPMT-a o projektu osnaživanju NPMT-a.

Mykola Gnatovski, predsednik Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja službenicima NPMT-a i predstavnicima javnih institucija Republike Kosovo tokom završne konferencije.

Dana 24. aprila 2019. godine, potpisan je Memorandum o razumevanju između Švajcarske nacionalne komisije za prevenciju torture i Institucije Ombudsmana za zajedničko praćenje operacija prinudnog povratka između Švajcarske i Kosova. Ovaj sporazum utvrđuje dvostrane uslove i obaveze što se tiče praćenja poštovanja osnovnih prava prinudno vraćenih

lica. Na osnovu ovog sporazuma, NMPT je do sada pratio dve operacije prinudnog povratka od strane švajcarskih policijskih organa preko Međunarodnog aerodroma „Adem Jashari“ u Prištini.

Potpisivanje Memoranduma o razumevanju sa Švajcarskom nacionalnom komisijom za prevenciju torture.

Dana 25. i 26. aprila 2019. godine, predstavnik NMPT-a učestvovao je redovnom sastanku Radne grupe za azil i migracije u okviru Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava (ENNHRI), gde je održao prezentaciju o stanju u Republici Kosovo i radu Ombudsmana i NMPT-a u tom pravcu.

Zagreb. 26. april 2019. godine redovni sastanak Grupe za azil i migracije u okviru Evropske mreže nacionalnih institucija za ljudska prava.

U okviru saradnje sa mrežom NMPT-ova za Jugoistočnu Evropu, NMPT

je učestvovao na sastanku koji je Ombudsman Severne Makedonije organizovao u Skoplju, na temu „*Nacionalna strategija preventivnih mehanizama za sprečavanje i zaštitu od represalija*”. Tom prilikom, predstavnici NMPT-a održali su prezentaciju o metodologiji NMPT-a protiv represalija i stanju u mestima lišavanja slobode u Republici Kosovo.

Učešće u Skoplju na temu: „*Nacionalna strategija preventivnih mehanizama za sprečavanje i zaštitu od represalija*“.

Od 5. do 12. septembra 2019. godine, direktorka NMPT-a pohađala je obuku organizovanu od Holandskog Helsinškog komiteta na temu „*MATRA program za obuke o vladavini prava - pritvor i alternativne sankcije*”, koja je održana u Hagu.

Od 5. do 12. septembra, učešće u MATRA programu za obuke o vladavini prava - pritvor i alternativne sankcije

Dana 2. i 3. oktobra 2019. godine, predstavnici NMPT-a učestvovali su na drugom sastanku mreže NMPT-ova za Jugoistočnu Evropu, organizovan od Ombudsmana Severne Makedonije, uz podršku Kancelarije Visokog komesarijata za izbeglice Ujedinjenih nacija (UNHCR) iz Skoplja, na temu „*Specifične potrebe dece u pritvornim centrima - stanje i izazovi*”, gde su održali kratku prezentaciju o stanju u Republici Kosovo.

Obuke osoblja NMPT-a tokom 2019. godine

Tokom 2019. godine, u okviru projekta Saveta Evrope za osnaživanje NMPT-a, organizovane su tri obuke za izgradnju kapaciteta. Obuka na temu „*Tretman žena lišenih slobode*“ bila je kombinacija teorije i praktične vežbe.

U okviru praktične obuke, NMPT, pod posmatranjem stručnjaka iz Saveta Evrope, posetio je Popravni centar za žene i maloletnike u Lipljanu. Obuka na temu „*Posete pritvornim centrima za strance*“, takođe je bila kombinacija obuke u teoriji i praksi. U okviru praktičnog dela obuke, NMPT je, pod posmatranjem stručnjaka iz Saveta Evrope, posetio je Pritvorni centar za strance, Centar za azil i granični prelaz Međunarodnog aerodroma „Adem Jashari“ u Prištini.

Centar za azil u Maguri

Centar za pritvor stranaca

Takođe, u aprilu 2019. godine, održana je obuka na temu; „*Istambulski protokol*“, o efikasnoj istrazi i dokumentovanju torture i drugih ponižavajućih kazni i postupaka.

